

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLERİNİN SORU SORMA
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI
(Orta Öğretim Birinci Sınıf-Sınıf İçi Etkinliklerde)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Remzi CAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Leyla KARAHAN

ANKARA-2006

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

Remzi CAN'a ait **“T¼RK DİLİ ve EDEBİYATI ÖğRETMENLERİNİN SORU SORMA BECERİLERİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI (Orta Öğretim Birinci Sınıf-Sınıf İçi Etkinliklerde)”** adlı çalışma j¼rimiz tarafından T¼rk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: .....

¼ye: .....

¼ye: .....

(Danışman)

ÖZET

Bu araştırmada Orta Öğretim Birinci Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerdeki soru sorma stratejileri tespate çalışılarak bu stratejilerin ders içerisinde daha verimli nasıl kullanılabileceği araştırılmıştır.

Ana dili öğretimi ve eğitim biliminin bulgularından yola çıkarak, öğretmenin sınıfındaki soru sorma becerisi hakkında durum tespiti yapıldıktan sonra, ortaya konan problemlerin çözümü için öneriler sunulmuştur.

Sınıf içinde öğretmen-öğrenci etkileşiminin önemli bir bölümü, sorular yoluyla gerçekteşmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde soru sorma stratejilerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Öğretmenin sınıf içinde öğretimden alınan verimi artırmasında, soru sorma stratejilerini kullanma becerisi önemli paya sahiptir. Bu durum da eğitim bilimcilerin görüşleri ortaya konarak vurgulanmıştır. Soru-cevap stratejilerinin yararlarından bahseden kaynaklar yanında sınıf içinde durumu tespit edecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sınıf içinde öğretmenlerin soru sorma becerilerinin ortaya konması ve var olan eksikliklerin belirlenmesiyle; çözüm önerileri sunulabilecektir.

Eğitim bilimcilerin soru sorma stratejileri konusundaki görüşleri açıklandıktan sonra, öğretmenlerin sınıf içindeki uygulamaları tespate çalışılmıştır. Bu amaçla 12 öğretmen, araştırmacı tarafından 3 ders saati gözlemlenmiş, gözlemlenen öğretmenlere anket de uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilerin soru sorma etkinliğine ilişkin tutumlarını ortaya koymak amacıyla, uygulanan anketle 249 öğrencinin de görüşleri alınmıştır. Uygulamadaki eksiklikler ve aksaklıklar ortaya konulduktan sonra, bunların giderilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

ABSTRACT

In this study, it has been studied to determine the asking-question strategies used by the teachers of the first grade Turkish Language and Literature in secondary education and to know how these strategies can be used more effectively in courses.

By following the findings of mother tongue teaching and the education science; after making a determination about teacher's asking-question skills in the classroom, suggestions have been presented for the solutions of problems which has been brought up.

An important part of teacher-student interaction in the classroom occurs by means of questions. When it is considered in this way, the importance of asking-question strategies comes to light.

The skill of using asking-question strategies of the teacher has very important part in increasing the effectiveness of teaching. In this case views of education scientists have been expressed. In addition to sources mentioning about the advantages of asking-question strategies, studies that can determine the situation in classroom are needed. By presenting teachers' asking question skills and by defining defects; solution will be put forward.

After explaining the education scientists' views about asking-question strategies, applications of teachers in courses are attempted to determine. For this purpose, 12 teachers have been observed by 3 researchers during 3 periods. A questionnaire has been applied to the observed teachers. Besides, 249 students have been asked about asking-question activities to find out their attitudes. Resolution proposals have been presented after stating the defects and malfunctions in the implementation.

1.8. Eğitimde Soru Sorma Yöntem ve Stratejileri Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	31
1.9. Tanımlar.....	33
II. BÖLÜM	
YÖNTEM	34
2.1. Araştırma Modeli	34
2.2. Araştırma Evren Örneklemi	34
2.2.1. Araştırma Örnekleminde Yer Alan Öğretmenlere Ait Kişisel Bilgiler.....	36
2.3. Veri Toplama Tekniği	37
2.4. Verilerin Çözümlemesi	37
III. BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUM	39
3.1. Öğrenci Bilgi Toplama Formu	39
3.2. Araştırma Örnekleminde Yer Alan Öğretmenlerin Soru Sorma Stratejilerine İlişkin Görüşleri	44
3.3. Öğretmenlerin Soru-Cevap Yöntemine İlişkin Derslerde İzledikleri Tutuma Dair Gözlem Sonuçları.....	69
IV. BÖLÜM	
SONUÇ ve ÖNERİLER	81
KAYNAKÇA.....	84
EKLER.....	87
Öğrenci Bilgi Toplama Formu	88
Öğretmenlerle Görüşme Formu	89
Çalışma İzni Onay Belgesi	97

KISALTMALAR LİSTESİ

- c. : cilt
çev. : çeviren
s. : sayfa
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1:** Uygulama ve Gözlem Yapılan Okullar Listesi
- Tablo 2:** Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı
- Tablo 3:** Öğretmenlerin Görevdeki Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı
- Tablo 4:** Öğretmenlerin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Dağılımı
- Tablo 5:** Anlamadığınız, Merak Ettiğiniz Konulardaki Soruları Öğretmenize Soruyor musunuz?
- Tablo 6:** Öğretmeninize Anlamadığınız Konuları Sormuyorsanız Bunun Sebebi Nedir?
- Tablo 7:** Öğretmeninizin Size Soru Sormasından Hoşlanıyor musunuz?
- Tablo 8:** Öğretmeninizin Size Soru Sormasından Hoşlanmıyorsanız Sebebi Nedir?
- Tablo 9:** İşleyeceğiniz Yeni Bir Konuya Başlamadan Önce Sınıfta Ne Gibi Hazırlıklar Yaparsınız?
- Tablo 10:** Öğrencilere Dinleme Becerisi Kazandırmaya Çalışırken Öğrencilerin Metni Dinlemesinden Sonra Ne Gibi Etkinliklere Yer Veriyorsunuz?
- Tablo 11:** Konuşmaktan Çekinen Öğrencilere Konuşma Becerisi Kazandırmak İçin Ne Tür Etkinliklere Yer Veriyorsunuz?
- Tablo 12:** Yazma Becerisi Kazandırmak Amacıyla, Yazma Konusunun Öğrencilere Anlamalı Hale Gelmesi İçin Ne Tür Etkinliklerde Bulunuyorsunuz?
- Tablo 13:** Ders İçi Etkinliklerde Öğrencilere Daha Çok Hangi Nitelikte Sorular Soruyorsunuz?
- Tablo 14:** Derse Başlamadan Sınıf Ortamını Öğrenime Hazır Hale Getirmek İçin Ne Tür Etkinliklere Yer Veriyorsunuz?
- Tablo 15:** Ders Süresince Dikkati Dağılan Öğrencilerin Derse Odaklanması İçin Neler Yapıyorsunuz?

- Tablo 31.** Sorularınıza Doğru Karşılıklar Almak İçin Öğrencileri Cesaretlendirici Daha Çok Hangi Yöntemi Kullanıyorsunuz?
- Tablo 32.** Öğrencinin Verdiği Doğru Cevaptan Sonra Pekiştirme Yapıyor musunuz, Ödül Veriyor musunuz, Veya Övgü İletiyor musunuz?
- Tablo 33.** Öğrencilerin Konu Dışındaki Sorularını Nasıl Karşılıyorsunuz?
- Tablo 34.** Öğrencilerin Zaman Zaman İçtenlikli Bulmadığınız (Dersin Akışını Bozma, Öğretmeni Kızdırma vs.) Amaçlı Sorular Sordukları Oluyor mu?
- Tablo 35.** Eğer Oluyorsa Bu Tür Soruları Nasıl Karşılıyorsunuz?
- Tablo 36.** Öğrencilerden, O An Cevabını Bilmediğiniz Sorular da Geliyor mu?
- Tablo 37.** Eğer Böyle Sorularla da Karşılaşıyorsanız Bu Durumda Neyi Tercih Ediyorsunuz?
- Tablo 38.** Öğretmenlerin sordukları soruların niteliği

1.3. Araştırmanın Önemi:

Çağımız, iletişim çağı olarak da nitelenmektedir. İletişim araç ve yollarının baş döndürücü hızla arttığı günümüzde, ana dili öğretiminin daha da önem kazanması olağandır. Çünkü dil, iletişimin vazgeçilmez ve en önemli aracıdır. Soru sorabilme becerisi de sağlıklı iletişimin ve iyi bir ana dili eğitiminin parçasıdır.

Öğretmenler çoğu zaman, ders saatinin yüzde 67-80'lik bir bölümünü soru sormaya harcarlar. Soru sorma ve sorulara verilen karşılıklar sınıf içindeki iletişimin temel şeklini oluşturur (Turgut vd. 1999: 5.1).

Bu kadar çok zaman harcanılan soru sorma etkinliğinden, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin gereğince faydalanması eğitim ve öğretimdeki verimliliği arttıracaktır. Durum böyle iken literatürde bu konuda yapılan çalışmaların az olması ve yapılan taramada Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin soru sorma becerileri hakkında, bilimsel bir çalışmaya rastlanamamış olması da bu konunun araştırılma gereğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmadan elde edilecek bulguların, eğitim-öğretimimizin eksiklerinin giderilmesi noktasında, başta Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri olmak üzere fakültelerimizin öğretmen yetiştiren ilgili bölümleri ile sınıf içi başarı ve verimliliği üst düzeye çıkarma amacıyla olan araştırmacı ve uygulamacılara ışık tutacağı ve katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı:

Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde bu ders öğretmenlerinin soru sorma stratejilerini kullanma yeterlilikleri de belirleyici olmaktadır. Soru-cevap yönteminin, bütün derslerde olduğu gibi Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde de kullanım alanı oldukça geniştir. Bu araştırmayla sınıf içi etkinliklerin her aşamasında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin soru sorma stratejilerinden ne derece yararlandığı ve uygulamada görülenlerle, araştırmacıların olması gereken hakkındaki düşüncelerinin ortaya konulması ve problemlerin belirlenmesi, eksiklerin giderilmesi için çözüm

stratejileri genel olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra, soru sorma biçim ve stratejileri sınıflandırılarak, soru sorma biçimleri yöntem ve teknik bakımından tartışılmıştır. Bir ders işleme yöntemi olarak soru-cevap yöntemi üzerinde durulduktan sonra, son olarak da sınıf içi etkinliklerdeki öğretmen-öğrenci ilişkilerinde soru sorma teknikleri üzerinde durulmuştur.

1.7.1. Dil Eğitiminin Önemi

İnsan, düşünebilen ve konuşabilen bir canlı olmasıyla diğer canlılardan ayrılır. İnsanı diğer canlılardan ayıran bu nitelikler ayrıca onu diğer canlılardan üstün de kılar. İnsanları, toplumsal ilişkilerde dili kullanma becerileri ön plana çıkarır. İnsanın diline hâkim olma ölçüsü, iletişimin ön plana çıktığı her işte başarının veya başarısızlığın sonuç olarak ortaya çıkmasında belirleyici etkindir. İnsanlar arası iletişimin doğru ve kolay bir biçimde sağlanması insanların dillerini kullanma becerileriyle doğru orantılıdır. Düşüncelerimizi ifade etmeye yarayan en gelişmiş araç hiç kuşkusuz dildir. Peki dil nedir?

Dilin çok değişik tanımları yapılmaktadır. Ergin'e göre (1997:7) "Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir." Banguoğlu'na göre (2000:9) "Dil insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. En mükemmel anlatma vasıtamız dildir." Bu tanımların dışında başka tanımların da olduğu muhakkaktır. Dil üzerine bunca farklı söylemin olması, dilin çok yönlü ve karmaşık bir sistem olmasından kaynaklanmaktadır. Bütün tanımlarda öne çıkan husus, dilin en gelişmiş iletişim aracı olmasıdır.

Adına bilgi veya iletişim de denilen çağımızda gün geçtikçe karmaşıklaşan insan ilişkileri, dilin önemini gittikçe arttırmaktadır. Bu bağlamda her toplumda dil öğretimi daha büyük bir önem kazanmaktadır.

Çağdaş toplum; yaşamın gittikçe karmaşıklaşan yapısı içinde, sorunlarını kendi başına çözebilen, bilinçli bireyler istemektedir. Eğitimin başlıca işlevi ise, bireyleri bu doğrultuda yetiştirmek; ona, yetkin bir kişilik kazanabilmesi için izleyeceği yolu, yararlanacağı imkanları göstermektir. Böyle bir kişiliğin gerektirdiği bağımsız düşünme, doğru anlama, iyi anlatma yetenekleri anadile bağımlı olarak geliştiğinden, bireyin, öncelikle anadilinin kendisine sunduğu geniş anlatım olanaklarını kavraması gerekir. Bu ise ancak köklü bir anadili eğitimiyle sağlanabilir (Şimşek, 1983:36).

Dil öğretiminden beklenenler diğer ülke eğitim programlarında belirlendiği gibi Türkiye'deki eğitim programında da belirlenmiştir. Bilim adamlarının dil öğretimi üzerinde uzlaştıkları temel noktalar şunlardır: (Yalçın, 2002: 33).

1. Algılamaya Yönelik Olmak

- a) Bireyin kendi dışındaki bilgileri eksiksiz algılama ve anlamasına yarayacak kadar dil öğretmek.
- b) Çağımız toplumlarında bir kişinin edinmesi gerekli her türlü bilgiyi algılamasına ve anlamasına yarayacak bir dil öğretimi vermek.

2. İletişime Yönelik Olmak

Bireyin başka insanlarla, iletişim teknolojisini de eksiksiz kullanarak kolayca iletişim kurmasını sağlayacak kadar dil öğretmek.

3. İşlevsel Olmak

Bireyin edindiği dil becerilerini davranışlarına yansıtabilmesini sağlayacak bir dil öğretimi vermek.

4. Planlama Becerisine Yönelik Olmak

Dil öğretiminin önemli kavramlarından biri de edinilen dilin planlama becerisini geliştirecek biçimde verilmesidir.

Dil becerilerinin iki ana unsuru vardır. Bunlar "anlama ve anlatma" dır. Anlama becerisinin iki alt başlığı "okuma ve dinleme", anlatma becerisinin iki alt başlığı ise "konuşma ve yazma" dır. Bu dört beceri birbirini tamamlar ve birbirinden ayrı düşünülemez. Soru sorma becerisi ise yazma ve konuşma esnasında ortaya konulur ve dil öğretiminde en çok kullanılan öğretim yöntemlerindedir. Özellikle

dil ve edebiyat derslerinde bilimselliğe uygun olarak kullanılacak bu yöntemin, dil öğretiminin başarıya ulaşmasında etkisi büyük olacaktır.

Aşağıda ayrıntılarıyla soru sorma biçimlerinin eğitimdeki ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimindeki önemi üzerinde durulacaktır.

1.7.2. Soru Sorma Biçimlerinin Eğitimdeki ve Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimindeki Önemi

Bilginin hızla arttığı, artan bilgiye ulaşma yollarının da gittikçe çeşitlendiği bir çağda yaşamaktayız. Bu durum çağı takip eden, çağın gereklerini yerine getiren bireylerin hayatlarını kolaylaştırırken, çağın gerisinde kalan bireylerin hayatlarını gün geçtikçe zorlaştırmaktadır.

Okul eğitiminin temel amacı, öğrencilerin yeni davranışlar kazanmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda, gelişmiş ülkelerin topluma yeni katılmış üyelerine gittikçe artan çeşitlilikte davranışlar kazandırma zorunluluğu vardır. Öğretmenin görevi, öğrencilerin, önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmaları için kazanacakları etkileşim ortamını düzenlemek, onları öğrenme sürecine katmak ve sürecin çeşitli aşamalarında öğrenmelerin gerçekleşip gerçekleşmediğini izlemek ve denetlemektir. Ancak böyle bir çaba sayesinde, gerçekleşmeyen ya da eksik gerçekleşen öğrenmeler saptanabilir ve bunlar zaman yitirilmeden tamamlanabilir (Kutlu, 1996:52).

Günümüzde eğitim programları, yüksek ve daha toplumsallaşmış bir akıl yürütme süreci oluşturma amacına dayalı olarak hazırlanmaktadır. Düşünme için öğrenme ve öğretmenin önemi artmış, eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcı düşünme kavramları ortaya çıkmıştır. Tüm bu kavramların geliştirilerek uygulanmasında anahtar öğretim stratejisi ise sorulardır (Büyükalan Filiz, 2004:3). Bu bağlamda, öğrenmelerin ölçülmesi ve değerlendirilmesi açısından “soru” nun ve “soru sorma” nın önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar, birçok sınıfta zamanın çoğunun bir kişinin konuşması ile geçtiğini göstermektedir. Genellikle konuşan öğretmen, dinleyenler ise öğrencilerdir.

çalışmaya sevk etmek için kullanılacak en uygun yöntem soru-cevap yöntemidir ve bu yöntemde öğrenciler etkin durumdadır.

Dil bilgisi çalışmaları esnasında öğrencilerin düşünerek derslere katılması, özellikle ve öncelikle öğretmenin günlük planında öğrencinin sezmesi ve kavramasına yönelik güdümlü sorular hazırlanmasıyla mümkün olacaktır. Kompozisyon derslerinde öğrencilere bazı bilgiler dikte ettirilip, bir örnek okunarak arkasından uygun örnekleri yazmalarını beklemek sıkça rastlanılan bir uygulamamdır. Kompozisyon derslerinde de öğrencinin bazı bilgilerle birlikte işlenecek konunun bilincine ermesi ve onu kavraması esastır. Bu yolda yine soru-cevap metodunun uygulanması yerinde olacaktır (Soysal, 1999:17-18).

Görüleceği üzere soru-cevap yönteminin, Türk Dili ve Edebiyatı derslerindeki işlevleri ile eğitim bilimcilerin önemle üzerinde durduğu kavramlar örtüşmektedir. Günümüzde öğrenci merkezli eğitimin öne çıkması, yaratıcı ve eleştirel düşünmenin ortaya çıkmasında soru cevap yöntemine verilen önem örtüşen noktalardan birkaçıdır. Sonuç olarak, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin istenilen amaçlarına ulaşmada, soru-cevap yönteminin faydaları göz ardı edilemeyecek kadar fazladır.

1.7.3. Soru Sorma Stratejileri

Bu bölümde, soru sorma stratejileri hakkında bilgi veren kaynaklar incelenip, soru sorma stratejilerinin öğretim sürecindeki yerine ve araştırmacıların diğer öğretim yöntemleri arasında soru sorma stratejilerine nasıl yer verdiklerine değinilecektir. Fakat, İlk olarak öğretmenler niçin soru sorma gereği duyarlar sorusunun cevabı aranmalıdır. Buna göre;

“Neden soru sorarız?”

1-Öğrencilerin anladıklarını teşhis etmek için bilgi toplamak ve performanslarını değerlendirmek için.

2-Öğrencilerin ilgilerini ve geçmiş yaşantılarını tanımlamak için.

3-Öğrencileri yeni fikirler düşünmelerine ve önceden öğrendikleri bilgileri kullanmaya sevk etmek için.

öğrencilerin neyi öğrenmeleri gerektiği konusunda kendi zihninde açık bir vizyona sahip olmasıdır (Saban, 2000:188).

Bu yöntem, öğretmenin formüle ettiği soruları, öğrencilerin sözel olarak cevaplamalarına dayanan bir öğretim yöntemidir ve bu yöntemde iyi bir öğretmen neyi ne zaman soracağını bilmelidir. Öğretmen, soruları ile öğrencilerin yalnızca gerçek hatırlama ile cevap vermelerini değil, düşüncelerini de sağlamalıdır. İyi soru sorma her şeyden önce gramer bilgisi gerektirir, bu nedenle öğretmenlerin dili kullanma becerisinin soru sorma tekniğine katkısı yadsınmaz. Sorular, tüm sınıfa sorulmalı, soruyu sorduktan sonra beklenmeli ve öğrencilere ismiyle hitap edilmelidir. Öğrenciye soru sorulurken isimlerini alfabetik olarak, sıradan, sınıfın önünden ya da arkasından başlayarak söylemek gibi sabit kalıplardan sakınılmalıdır. Öğrencilerden tam cevap beklenmelidir. Öğrenci cevabın, sonunda öğretmen tarafından toparlanacağını bilirse arkadaşlarının cevabını ilgiyle dinlemeyebilir. Doğru cevaptan sonra öğrencinin davranışı pekiştirilmeli, yanlış cevap veren öğrenci ise sınıf önünde utandırılmamalıdır (Küçükahmet, 2002:57).

İyi bir öğretim için iyi soru sorabilmek şarttır. İyi sorular öğretmen ve öğrencileri arasındaki etkileşimi beslemektedir. Öğretmenler zamanlarının çoğunu düşük-seviyeli bilişsel sorular sormakla geçirmektedirler. Bu tip sorular; öğrencilerin konuyu derinlemesine anlamasına yardım etmemesinden dolayı, öğrencileri kısıtlamaktadır. Yüksek-seviyeli bilişsel sorular ise, öğrencilerin daha yüksek seviyeli düşünme ve muhakeme yeteneklerini kullanmalarını gerektiren sorulardır. Bu çeşit sorular, bir öğrencinin kavramı gerçekten kavrayıp kavramadığını çoğunlukla göstermektedir. Öğretmenler yüksek-seviyeli bilişsel soruları, düşük-seviyeli bilişsel soruları kullandıkları sıklıkta kullanmazlar (http 2, Brualdi:1998).

Öğretmen, sınıftaki bütün öğrencileri dikkate alarak bu iki tip soru arasında dengeleme yapmalıdır. Yerine göre düşük veya yüksek seviyeli sorular sormalıdır.

Öğrencilere kötü bir soru sorulduğunda, genellikle nasıl cevap vereceklerini bilemeyecekler veya yanlış cevap verebileceklerdir Bu da onların başarısızlık duygusu ile derse katılmalarında daha tereddütlü olmalarına sebep olacak,

olan sorulardır. Cevaplandırılmaları, üretim gerektiren sorulara göre çok daha zordur; çünkü yargıda bulunmak üzere bazı iç ve dış kriterleri gerektirir. Değer yargısı gerektiren soruların cevapları genellikle belirli sayıda seçenekle sınırlandırılabilir. Örneğin, “Bu iki resimden hangisi daha iyidir?” sorusu, cevap seçeneklerini iki ile sınırlandırırken; “Günümüzde üretilen en iyi otomobil hangisidir?” sorusu, birçok cevaba izin verir.

Açıkgöz, eserinde soru türlerini; cevapları düşünülerek (a) tek cevaplı ve (b) çok cevaplı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Araştırmacı, öğretimde her tür sorunun ayrı bir yeri olduğunu, ancak, aktif öğrenmenin, zihinsel süreçlerin zorlanması koşuluna uygun olduğu için çok yanıtli sorulara olabildiğince çok yer verilmesi gerekliliğini de belirtmiştir.

Bu tür sorular hakkında, daha önceden bilgi verildiği için burada ayrıntılarına değinilmemiştir.

Soruların düzeylerine göre sınıflanmasında en yaygın olarak kullanılan sınıflama, Bloom ve diğerlerinin (1956) bilişsel alana giren eğitimsel hedefler için yaptıkları aşamalı sınıflamadır. Bu sınıflamada, eğitimsel hedefler ve sorular basitten karmaşığa doğru dizilirler. Buna göre, en basit hedefler/sorular bilgi, en karmaşık hedefler/sorular ise değerlendirme düzeyinde yer alırlar. Aşağıdaki çizelgede bu sınıflamada yer alan aşamalar ile öğrenci davranışı ve soru örnekleri yer almaktadır (Açıkgöz, 2003: 254).

Bir başka sınıflandırma biçimini Sönmez (2001) yapmıştır.

1. Hedefin Düzeyine Göre Soru: Hatırlama soruları, öğrencilerin kavrama ve daha üst düzeydeki hedef davranışa doğru yükseltmelerinde onlara yol gösterirler. Hedef davranışların kavrama ve daha yukarı düzeylerde olması halinde ise, sorulacak soruların niceliği ve niteliğine dikkat edilmesi gerekir. Çünkü kavrama ve daha üst düzeylerde, öğrencilerden örnek vermeleri ve sonuçları belirlemelerinin istenmesi uygun olur. Uygulama düzeyi; sorun çözme, ilke, kural ve kuramları yeni durumlarda kullanma sürecini kapsar, çağdaş olmanın yolu ise sentez ve değerlendirme basamaklarından geçmektedir.

2. Açık ve Kapalı Uçlu Sorular

- a. Kapalı Uçlu Sorular: Kapalı uçlu soruların özelliği, sorunun yanıtının tek bir sözcükten oluşmasıdır.
- b. Açık Uçlu Soru: Açık uçlu sorunun özelliği ise sorunun açıklama gerektirmesidir.

3. Yöntemine Göre Soru:

- a. Önderlik Edici Soru: (açış sorusu): GÜdümlü tartışma yönteminde kullanılan ve tartışmayı başlatan sorudur.
- b. Takip Eden Soru: (tamamlayıcı soru, yan soru): Düz anlatım yönteminin dışındaki tüm yöntemlerde dersin geliştirme bölümünde; güdümlü tartışma yönteminde yardımcı düşünceleri ortaya çıkarmada kullanılan soru ise takip eden sorudur.
- c. Plansız Soru: Bir başka soru türü de güdümlü tartışma yönteminde tartışma amaçtan uzaklaşınca, öğrencileri tekrar hedef davranışlara döndürmek için sorulan plansız sorudur.
- ç. Yanıtı Beklenmeyen Soru: Tüm öğrenme-öğretme yöntemlerinde ve düz anlatım yönteminin giriş, geliştirme, sonuç bölümlerinde kullanılan ve öğrencilerce beklenmeyen sorular, yanıtı beklenmeyen sorulardır.

4. Yöneltilme Biçimlerine Göre Soru Türleri:

Sorunun kim ya da kimlere sorulacağı da önemlidir. Bu bakımdan sorular, ikiye ayrılır.

a. Tüm Gruba Sorulan Soru: (genel soru): Öğretmenin grubun yanıtlaması için yönelttiği soruya tüm gruba yöneltilen soru adı verilir. Bu tür sorular, tartışma ortamında, tartışmanın başlaması için sorulabilir ve önderlik edici sorular bu tür sorular içine girebilir.

b. Kişiyeye Yöneltilen Soru: Öğretmenin yeri gelince tek kişiye yönelttiği soruya kişiyeye yöneltilen soru denir (Sönmez, 2001).

Bir başka sınıflandırma biçiminde Turgut vd. soruları birleştirici, ayırıcı ve değerlendirme ve bilgi soruları olmak üzere dört kısma ayırmışlardır. Birleştirici sorular belirli bir hedefler, olgular ve olaylar üzerine odaklanmaya yararlar. Bu tür sorular, öğrencilere daha yüksek düzeyli sorular için gereksinim duydukları kavram ve becerileri sağlamak için gereklidir. Ayırıcı sorular daha uzun ve daha fazla sayıda yanıtı canlandırmak için kullanılır. Öğrenciler beyin fırtınası yaratmak, ve olasılıklar hakkında düşünmek için özgürdür. Hiçbir zaman doğru ve kesin yanıt yoktur. Değerlendirme sorularının içinde ayırıcı ölçüt vardır. Tartışmanın kötü cevaplara dönüşmesini önlemek için, öğrencilerin bir fikrin doğruluğunu veya bir şeyin değerini yargılamada kullanacakları ölçütler vurgulanmalıdır. Bilgi soruları en sık sorulan sorulardır. Bunun nedeni daha kolay sorulmalarıdır. (Turgut vd., 1997: 5.2-5.4)

Bu sınıflandırma şekillerinin, temelde Bloom vd. (1956) ‘dan esinlenerek yapıldığını ifade edebiliriz. Bloom’ un sınıflamasından yola çıkarak araştırmacılar, yeni sınıflandırmalar yapmaya yönelmişlerdir. Değişik soru sınıflandırmalarının ortaya çıkması bir anlamda konunun önemini ve karmaşıklığını da göstermektedir. Sınıflandırma şekilleri bize, konuyu derli toplu irdeme imkanı sağlamaktadır. Öğretmenlerin, değişik sınıflandırma şekillerini bilmeleri, dersin gidişatına yön vermelerini kolaylaştıracaktır.

1.7.5.Eğitimde Soru Sorma Biçimlerinin Yöntem ve Teknik Bakımından Tartışılması

Eğitim-öğretim süreci içerisinde olan öğretmenler, yöntem ve teknik kavramları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu başlık altında bu iki kavramın eğitim sürecindeki yerine değinip yazarlar tarafından kavramların sınırlarının ne şekilde belirlendiğini tespit edilmeye çalışılacaktır.

Eğitimciler arasında öğretim metodunun eğitim sürecindeki yeri ve gerekliliği konusunda uzun süreden beri bir tartışma sürdürülmektedir. Kimileri, konu alanıyla yani dersle ilgili bilgiye sahip olan öğretmesini de bilir diyerek öğretimde metodun önemini küçümserken; kimileri ise, derslerin nasıl işlendiğini yani metodun nasıl belirlenip uygulanacağını bilmenin konuları öğretmek için yeterli olduğunu savunmaktadır. Gerçekte ise, öğretmenin bir konuyu iyi bilmesi başarı için zorunludur, çünkü bir kimse öğretmek istediklerini iyi bilmiyorsa, onu öğretmek için uygulanacak metodu belirleyemeyecektir. Fakat konunun bilinmesi, öğretim için tek başına yeterli olmamakta, konunun zaman ve enerji kaybına yol açmadan etkili biçimde nasıl öğretilceğinin bilinmesi de gereklidir. Metot ve konu alanıyla ilgili bilgiye sahip olmak, birbirini tamamlayan iki temel öğedir ve eğitimde metot- konu birliğini sağlamak, eğitimin kalitesinin ve verimliliğin artırılması için çok önemlidir (Büyükkaragöz, Çivi, 1999:68).

Denilebilir ki öğretimde en iyi metot yoktur. Önemli olan, metotların hangi derse daha uygun olduğunu seçebilmektir. Elbette ki bir metot seçilirken yalnız derse uygunluk değil, bunun öğrenciye ve çevre şartlarına da uygunluğu aranmalıdır. Ancak, zaman zaman öğretimde tek bir metodun da arandığı olmuştur. Hatta bunun için her zaman kullanılabilceği düşünülen bazı öğretim basamakları oluşturulmuştur. Bu basamaklar her zaman ve her derste kullanılmaz. Ancak dersine ve konusuna göre seçilerek kullanıldığında yararlı sonuçları görülür. O halde önemli olan, belli bir metoda saplanıp kalmamak, her metodu uygun, yerinde kullanabilmektir. Bütün bunlara rağmen, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde soru-cevap ve takrir metotlarının hakim olarak kullanılmasının gerektiği unutulmamalıdır (Soysal, 1999:15).

Araştırmacılar tarafından, genelde birbirini yerine kullanılan, bu araştırma içerisinde de bazen birbirini yerine kullanılan yöntem ve teknik kavramalarının sınırını, Aşılıoğlu şu şekilde çizmiştir:

“Öğretimde yöntem kavramından; günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan eğitim-öğretim verilerini dikkate alarak öğretim faaliyetlerimizi değerlendirmede kullanabileceğimiz anlatma, soru-cevap, çözümlenme ve bireşim, tüme varım, tümden gelim, gösteri, gözlem gezisi, oyunlaştırma gibi öğretim uygulamalarını anlıyoruz. Teknik kavramından ise, herhangi bir yöntemi kullanırken, yöntemden etkili sonuç almak için başvurulmuş ve genellikle yöntemi destekleyici bir etmen olarak görülen uygulamaları anlıyoruz. Buna göre anlatma, soru-cevap, örnek olay incelemesi, grup tartışması, çözümlenme ve bireşim, tüme varım, tümdengelim vb. birer öğretim yöntemidir. Bu yöntemleri kullanan kişilerin sayısına, kullanıldığı yere ve maksada göre yapılan düzenlemeler ise öğretim tekniğidir. Örneğin oyunlaştırma, hareket, konuşma, taklit, gibi ögelerden yararlanılarak bir durumun ya da bir olayın canlandırılmasına dayalı bir öğretim yöntemidir. Oyunlaştırmayı etkili bir hale getirmek için birden fazla öğretmenin öğretim etkinliklerini planlaması, uygulaması, ve değerlendirmede ortak hareket etmesi ise, bir ekiple öğretim tekniğidir” (Aşılıoğlu, 1993:49).

Büyükakaragöz ve Çivi'ye göre, (1999:70) öğretim metodu ve öğretim tekniği arasında kesin bir sınır çizilemez, bu iki kavram arasında iç içe bir ilişki vardır, bu iç içe ilişkide öğretim metodu daha genel ve kapsamlı bir kavram olup, öğretim tekniğini de kapsar. Öğretim metodu belli görüş, ilke ve kurallara göre geliştirilmiş olan öğretim yapma yolu iken, teknik ise öğretim metodunu öğretmenin uygulamaya koyma biçimidir.

Öğretimde istenilen amaçlara ulaşmada sadece alan bilgisi yeterli olmadığı gibi sadece yöntem bilgisi de yeterli değildir. Günümüz öğretmeni ikisini de bütünleştirip yerli yerinde kullandığı ölçüde başarılı olacaktır.

anlayıp anlamadıkları kontrol eder. Öğrenciler anlamış görünüyorsa devam eder, anlamamış görünüyorsa, sorular sorar ya da açıklama ve talimat tekrarlar. Diğer bir teknik dinleme tekniğidir. Öğretmenler, hatalı olarak öğrenciler konuşurken dikkatlerinin genellikle kendi kendileriyle meşgul olmakta, bir sonraki soruyu veya etkinliği düşünmektedirler. Öğretmenler, öğrencilerin sözlerini yarıda kesmekte ve araya girmekte sürekli istekli görünmektedirler. Dinleme süresi, bir öğrencinin konuşmasını bitirdikten sonra sizin tepkide bulunmaya veya derse devam etmeye başlamanız arasındaki süredir. Araştırmalar, öğretmenlerin öğrenci cevaplarından sonra ortalama bir saniye beklediklerini göstermektedir. Soru sorma esnasında, dinleme süresinin, öğrencinin sözünün yarıda kesilmesini önlemek ve diğer öğrenci yorumlarına izin vermek amacıyla üç ila beş saniyeye kadar çıkarılmalıdır.

Bu tekniği derste kullanırken kaçınılması gereken bazı tutumları Morgan ve Saxton şu şekilde açıklamışlardır:

1. Sözsüz işaretlerle tepkinizi yanlış anlatmaktan kaçının.
  2. Öğrenmeye zarar veren sözlü tepkilerden kaçının.
  3. “Evet, fakat...” ve “Evet, ve...” kullanımlarında kaçının.
  3. Her katılıma tepki vermektten kaçının.
  4. Önyargıları pekiştirmekten kaçının.
  5. Öğrencilere,cevaplarını muhtemelen bilmedikleri sorular sormaktan kaçının.
  6. Koro ile cevaplanacak soru sormaktan kaçının.
  7. Kendi sorunuzu cevaplamaktan kaçının.
  8. Karşılıklı soru sormadan kaçının.
  9. Cevaplanmış soruları sormaktan kaçının.
  10. Öğrenciler cevaplarını vermeden başka bir soru sormaktan kaçının.
  11. Doğru bir cevaba tekrar soru yöneltmekten kaçının.
  12. İstedığınız cevabı duyana kadar cevapları almaktan kaçının.
  13. İstedığınız cevap için soruyu özel yollarla açıklamaktan kaçının.
  14. Sadece duymak istediğinizi duymaktan kaçının.
  15. Samimiyetsiz övgülerden kaçının.
  16. Çok yakın bir zaman içinde soru sormaktan kaçının.
  17. Öğrenciler düşünmek için fazlasıyla yorgunken soru sormaktan kaçının.
- (Morgan, Saxton:1994: 97-102).

Soru cevap tekniklerinin ders esnasında kullanım alanının geniş olması, kullanılırken ayrıntılarına çok dikkat edilmesini gerektirmektedir.

değerlendirilmesini, soruları hangi nitelikteki öğrencilere yönelttiklerini gibi soru sorma stratejilerinin uygulamasına ilişkin problemleri betimsel olarak ortaya koymaya çalışmıştır. Geçer'in tespitlerinden biri, öğretmenlerin yetişmeleri sırasında aldıkları öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin derslerde, sorular ve soru sorma stratejileri konusuna daha fazla yer verilmesinin öğretmenlerin mesleki başarılarını arttıracaktır. Türkçe öğretmenlerinin, cevabını bilmedikleri soru geldiği zaman, sorunun cevabını o an bilmediklerini öğrencilerine açıklayabilmesi ve öğrenip daha sonra cevaplayacağını belirtmesi gerektiği de Geçer'in tespitleri arasında yer almıştır.

Soru sorma stratejileri alanında yapılmış bir diğer çalışma, Akbulut'a (1999) aittir. Araştırmacı, çalışmasının konusunu problem cümlesinde şu şekilde ifade etmiştir: "İlköğretim okulu 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersini veren öğretmenler soru sorma etkinliklerinde ne derece başarılı olabilmektedir?" (Akbulut, 1999:29).

Akbulut, öğretmenlerin hepsinin Sosyal Bilgiler dersinde işledikleri konu ile farklı seviyelerde de olsa soru sordukları sonucuna ulaşıldığını, sorulan soru sayıları açısından farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda görevli öğretmenler arasında büyük bir farklılık olmadığını ifade ediyor. Örnekleme alınan her üç okulda da en çok bilgi düzeyindeki soru sorulduğunun tespit edildiğini bilgi düzeyindeki soruların da en çok alt sosyo-ekonomik düzeyde sorulduğunu, örnekleme alınan okullardaki öğretmenlerin hiçbirisinin uygulama düzeyinde soru sormadığını da sözlerine eklemiştir. Araştırmada, öğretmenlerin çoğunun sınıfta sordukları soruların anlaşılması için bazı soruları aynen tekrar ettikleri saptanmış, ayrıca, öğretmenlerin çoğunluğunun sordukları soruların düzeyinden haberdar olmadıkları ve etkili soru sorma becerisine sahip olmadıkları gözlenmiştir (Akbulut, 1999).

Araştırmamızla yakından ilgili bir diğer çalışma, Kayman tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın problem cümlesinde araştırmacı, "Bu araştırma ile, Türkçe öğretimini daha verimli hale getirmek için, ortaokullarda Türkçe öğretiminde en çok kullanılan öğretim metotları ve bu metotların uygulanmasında karşılaşılan problemler ve Türkçe öğretiminde öğrencilerin en çok yaptıkları hatalar nelerdir?" ifadesine yer vermiştir (Kayman, 1997:39).

Araştırmacının hazırlamış olduğu anketteki sorulara öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara göre, soru cevap metodunun uygulanmasında en çok karşılaşılan sorunlar; öğrencinin konuya hazırlanmaması sonucu zaman kaybının oluşması (% 58.8) ve kalabalık sınıflarda uygulanmasının güç oluşu (% 51)'dir. Araştırmacının elde ettiği bulgulara göre, ortaokullarda en çok kullanılan öğretim metotları sırasıyla; soru-cevap metodu (% 77.5), dramatizasyon ve karma öğretim metodu (%61.8), anlatma metodu (%59.8) ve grup tartışması metodu (%56.9)'dur. (Kayman, 1997:73).

Yıldırım (2000), 5. sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda eğitim ve öğretim ortamlarında kullanılan öğretim yöntemlerinin hangileri olduğunu belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada öğretmenlere her derste en çok hangi yöntemi kullanmayı tercih ettikleri sorulmuştur.

Bu çalışma sonucuna göre, öğretmenlerin Türkçe dersinde en çok kullandıkları yöntem sıralamasında ilk sırayı % 58.95 ile ‐düz anlatım‐ yöntemi alırken, ‐soru-cevap‐ % 21.60 ile ikinci sırada yer almaktadır (Yıldırım, 2000:78).

1.9. Tanımlar:

Soru: Bir Őey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, sual (Türk Dil Kurumu, 1998: 2013).

Soru Sorma Stratejileri: Öğretim sırasında kullanılan bütün yöntemler içerisinde, soru sorma tekniklerini kullanma ve bu tekniklerin kullanılış biçimi.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, konuyla ilgili olarak öncelikle kaynak taraması yapılarak iletişim, dil ve edebiyat öğretiminde soru sormanın yeri ve önemi, soru stratejileri kavramsal düzeyde ele alınmıştır. Geliştirilmiş olan görüşme formu ile Kırşehir ili sınırları içerisindeki 9 lisede çalışan 12 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeninin soru sorma stratejileri hakkındaki görüşleri alınmıştır. Ayrıca bu 12 öğretmen, 3 ders saatinde gözlemlenmiş, ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiş ve öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde sorulardan yararlanma konusundaki performansları tespিতে çalışılmıştır. Öğretmen görüşleri, uygulamalar ve konuyla ilgili bilimsel doğrular karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırmaya, öğrencilerin sınıf içi etkinliklerde soru-cevap etkileşimine ilişkin takındıkları tutuma dair görüşleri de dahil edilmiştir.

2.2. Araştırma Evren ve Örneklemi:

Araştırmanın evrenini; 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Kırşehir il merkezinde, orta öğretim 9. sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı derslerini yürüten 12 öğretmen ve bu öğretmenlerin öğrencileri oluşturmaktadır.

Örneklem grup olarak, tezin amacına uygun olacak şekilde Kırşehir evrenindeki 9 ayrı okul seçilmiştir. Aşağıda ismi verilen 9 okulun seçiminde ise ayrı ayrı ve eşit sayıda okul türünün olması dikkate alınmıştır. Ayrıca araştırma örneklemindeki

öğretmenlere ait kişisel bilgiler de aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Uygulama ve Gözlem Yapılan Okullar Listesi

Yabancı Dil Ağırlıklı Liseler
1. Kırşehir Prof. Dr. İlhan Kılıçözölü Fen Lisesi
2. Kırşehir Anadolu Öğretmen Lisesi
3. Kırşehir Hacı Fatma Erdemir Anadolu Lisesi
Düz Liseler
4. Kırşehir Lisesi
5. Kırşehir Yusuf Sıddık Demir Lisesi
6. Kırşehir Mehmet Akif Ersoy Lisesi
Meslek Liseleri
7. Kırşehir Ticaret Meslek Lisesi
8. Kırşehir Endüstri Meslek Lisesi
9. Kırşehir İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi

III. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. Öğrenci Bilgi Toplama Formu

Soru sorma, öğretmen-öğrenci etkileşimine dayalı bir süreç olduğu için bu çalışmanın asıl konusu olan öğretmenin soru sorma becerisi yanında, öğrencilerin de soru sormaya karşı tutumlarını ortaya koyacak -öğrenim gördükleri lise türlerini de esas alarak- 4 soruluk bir görüşme formu hazırlanmış ve öğrencilere uygulanmıştır. Öğrencinin soru-cevap etkileşimine karşı tutumu, öğretmenin ders içi performansını etkilemektedir. Bu tutumu ortaya koyucu sorular ve verilen cevaplar tablolaştırılarak aşağıda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Öğrencilerin “Anlamadığınız, Merak Ettiğiniz Konulardaki Soruları Öğretmenize Soruyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 5:

Okul Türü				Toplam
	Evet	Hayır	Ara sıra	
Düz Lise	75 %55,1	30 %22,1	31 %22,8	136 %100
Meslek Lisesi	19 %52,8	8 %22,2	9 %25,0	36 %100
Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	53 %68,8	5 %6,5	19 %24,7	77 %100
Toplam	147 %59,0	43 %17,3	59 %23,7	249 %100

“Anlamadığınız, merak ettiğiniz konulardaki soruları öğretmeninize soruyor musunuz?” sorusuna yabancı dil ağırlıklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 68,8’i , düz lise türünde okuyan öğrencilerin %55,1’i meslek lisesindeki öğrencilerin % 52,8’i evet cevabını vermiştir.

2. Öğrencilerin “Öğretmeninize Anlamadığınız Konuları Sormuyorsanız Bunun Sebebi Nedir?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 6:

Okul Türü						Toplam
	Gerek Görmüyorum.	Öğretmenden Utanıyorum.	Sınıfın Alay Etmesinden Çekiniyorum.	Öğretmen Cevap Vermiyor.	Boş	
Düz Lise	18 %13,2	29 %21,3	13 %9,6	3 %2,2	73 %53,7	136 %100
Meslek Lisesi	8 %22,2	6 %16,7	2 %5,6	1 %2,8	19 %52,8	36 %100
Yabancı Dil Ağr.Lise	17 %22,1	2 %2,6	1 %1,3	4 %5,2	53 %68,8	77 %100
Toplam	43 %17,3	37 %14,9	16 %6,4	8 %3,2	145 %58,2	249 %100

Bir önceki soruya “hayır” veya “ara sıra” cevabını veren düz lise öğrencilerinin 61’i ve evet diyen 2 düz lise öğrencisi bu soruyu cevaplamıştır. Düz lise öğrencilerinin tutumları şu şekildedir: % 13,2 gerek görmüyorum, % 21,3’ü öğretmenimden utanıyorum, % 9,6 sınıfın alay etmesinden çekiniyorum, %2,2 si öğretmen cevap vermiyor, yanıtını vermişlerdir. Aynı soruyu “hayır” ve “ara sıra” cevabını veren 17 meslek lisesi öğrencisi de cevaplamıştır. Bu öğrencilerin de % 22,2’si gerek görmüyorum, %16,7’si öğretmenden utanıyorum, % 5,6’ sını sınıfın alay etmesinden çekiniyorum, %2,8’i öğretmen cevap vermiyor cevabını vermiştir. Bir önceki soruya “hayır” ve “ara sıra” cevabını veren 24 yabancı dil ağırlıklı lise öğrencisi de bu soruyu cevaplamıştır. % 22,1’i gerek görmüyorum, %2,6’sı öğretmenden utanıyorum, %1,3’ü sınıfın alay etmesinden çekiniyorum, % 5,2’si öğretmen cevap vermiyor, cevabını vermişlerdir.

3. Öğrencilerin “Öğretmeninizin Size Soru Sormasından Hoşlanıyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 7:

Okul Türü			Toplam
	Evet	Hayır	
Düz Lise	101 %74,3	35 %25,7	136 %100
Meslek Lisesi	26 %72,2	10 %27,8	36 %100
Yabancı Dil Ağr.Lise	65 %84,4	12 %15,6	77 %100
Toplam	192 %77,1	57 %22,9	249 %100

“Öğretmeninizin size soru sormasından hoşlanıyor musunuz?” sorusuna düz lisede öğrenim gören öğrencilerin % 74,3’ü evet , % 25,7’si hayır cevabını vermişlerdir. Meslek lisesi öğrencilerinin % 72, 2 ‘si evet, % 27,8’i hayır cevabını vermiştir. Yabancı dil ağırlıklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin %84,4’ü evet, % 15,6’sı hayır cevabını vermişlerdir.

4. Öğrencilerin “Öğretmeninizin Size Soru Sormasından Hoşlanmıyorsanız Sebebi Nedir?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 8:

Okul Türü								Toplam
	Cevaplayamamaktan korkuyorum.	Azarlanmaktan korkuyorum.	Öğretmeniniz zor sorular soruyor.	Öğretmenimiz bizi sınıf önünde utandırıyor.	Sınıf içinde konuşmaktan çekiniyorum.	Diğer	Boş	
Düz Lise	17 %12,5	2 %1,5	4 %2,9	3 %2,2	8 %5,9	1 %0,7	101 %74,3	136 %100
Meslek Lisesi	3 %8,3	2 %5,6	- -	1 %2,8	3 %8,3	1 %2,8	26 %72,2	36 %100
Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	4 %5,2	- -	- -	- -	2 %2,6	6 %7,8	65 %84,4	77 %100
Toplam	24 %9,6	4 %1,6	4 %1,6	4 %1,6	13 %5,2	8 %3,2	192 %77,1	249 %100

Bir önceki soruya hayır yanıtı veren 35 düz lise öğrencisinin % 12,5’i, öğretmenin soru sormasından hoşlanmama sebebini cevaplayamama korkusu, %1,5’i azarlanma korkusu, % 2, 9’u öğretmenin zor sorular sorması, % 2,2’si öğretmenin sınıf önünde utandırması, % 5,9’u sınıf içinde konuşmaktan çekinme, şeklinde ifade etmektedir. Diğer hanesini işaretleyen 1 kişi öğretmenin zor sorular sormasını sevmiyorum şeklinde yazmıştır. Aynı soruya cevap veren meslek lisesi öğrencilerinin % 8,3’ü öğretmenin soru sormasından hoşlanmama sebebini cevaplayamama korkusuna, % 5,6’sı azarlanma korkusuna , % 2,8’i öğretmenin sınıf önünde utandırmasına bağlarken, % 8,3’ü sınıf içinde konuşmaktan çekiniyorum şeklinde cevap vermiştir. Diğer hanesini işaretleyen 1 kişi “Sorulara cevap vermeyi sevmiyorum” şeklinde yazmıştır. Yabancı dil ağırlıklı lisede öğrenim gören öğrencilerin % 5,2’si cevaplayamamaktan korkuyorum, % 2,6’sı öğretmenimiz bizi sınıf önünde utandırıyor , %7,8’i ise diğer hanesini işaretleyerek cevaplamıştır. Diğer hanesini işaretleyenlerin yazdıkları cevaplar ise şu şekilde: “Cevabı bilsem

bile söylemek istemiyorum ama çekindiğim için değil.” “Yanıtım doğru olsa bile hocanın istediği yanıtı alamayacağını biliyorum.” “Biliyorum her iki şekilde öğretmen memnun kalmayacak.”, “Sevmiyorum”, “Doğru cevabı versem bile bu öğretmeni hiç tatmin etmiyor, kendi yorumum yerine kitapta ne yazıyorsa onu istiyor.” “Ara sıra cevaplıyorum ama yine de çoğu zaman cevabı bilsem de çekiniyorum.” “Konuşmayı sevmiyorum.” şeklinde cevaplamışlardır.

3.2. Araştırma Örneklemindeki Öğretmenlerin Soru Sorma Stratejilerine İlişkin Görüşleri:

1. Öğretmenlerin “İşleyeceğimiz Yeni Bir Konuya Başlamadan Önce Sınıfta Ne Gibi Hazırlıklar Yaparsınız?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 9:

	f	%
Öğrencilerin konuya çalışıp çalışmadıklarını defterlerine bakarak kontrol ediyorum.	-	-
Konuya hazırlık soruları ile sınıfta bir diyalog başlatıyorum.	6	50
Konuya giriş niteliğinde anlatımla başlıyorum.	6	50
Doğrudan araç metnin okunmasına geçiyorum.	-	-
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Tablo 9'a göre öğretmenlerin 6'sı “Konuya hazırlık soruları ile sınıfta diyalog başlattığını ifade ederken diğer 6'sı “Konuya giriş niteliğinde anlatımla başlıyorum.” cevabını vermiştir. Uzmanlara göre öğretmenlerin işleyeceği yeni bir konuya başlamadan önce hazırlık sorularından yararlanması, öğretimi olumlu yönde etkilemektedir. Böylelikle öğrencinin dikkati işlenecek metne çekilmekte, öğrencinin metne odaklanması sağlanmaktadır.

Gözlem sonuçlarına göre ise, uzmanların tavsiye etmediği bir şekilde öğretmenlerin 6'sı doğrudan araç metnin okunmasına geçmiş, 4'ü giriş niteliğinde bir anlatımla başlamış, sadece 2'si konuya hazırlık soruları ile sınıfta bir diyalog başlatmıştır.

2. Öğretmenlerin “Öğrencilere Dinleme Becerisi Kazandırmaya Çalışırken Öğrencilerin Metni Dinlemesinden Sonra Ne Gibi Etkinliklere Yer Veriyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 10:

	f	%
Metni öğrencilere özetlettiyorum.	1	8,3
Öğrencilere de okutuyorum.	1	8,3
Anlayıp anlamadıklarını soruyorum.	-	-
Anlayıp anlamadıklarını belirlemek için sorular soruyorum.	1	8,3
Metinle ilgili öğrenci sorularını cevaplandırıyorum.	-	-
Yukarıda sayılan tüm etkinliklere yer veriyorum.	9	75
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenlerin, öğrencilere dinleme becerisi kazandırmak amacıyla sorulardan ne derece yararlandığını ölçmek amacıyla sorduğumuz bu soruya, 1 öğretmen metni öğrencilere özetlettiyorum, 1 öğretmen öğrencilere okutuyorum, 1 öğretmen ise anlayıp anlamadıklarını belirlemek için sorular soruyorum, 9’u ise yukarıda sayılan tüm etkinliklere yer veriyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerin 2’si uzmanların önerilerine uymayarak metni öğrencilere özetlettirmiş, 1’i metni öğrencilere okutturmuş, 1’i metni anlayıp anlamadıklarını sormuş, uzmanların önerilerine uyan 8 öğretmenden, 3’ü anlayıp anlamadıklarını belirlemek için sorular sormuş, 5’i ise bütün etkinliklere yer vermiştir.

4. Öğretmenlerin ‘‘Yazma Becerisi Kazandırmak Amacıyla, Yazma Konusunun Öğrencilere Anlamlı Hale Gelmesi İçin Ne Tür Etkinliklerde Bulunuyorsunuz?’’ Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 12:

	f	%
Konuyla ilgili cesaretlendirici ve isteklendirici anlatımlara yer veriyorum.	5	41,7
Konu üzerinde düşünmelerini sağlayacak sorular soruyorum.	2	16,7
Yazma konusunu verip konu üzerinde konu üzerinde bir süre düşünmelerini istiyorum.	3	25,0
Konuyu önceden vererek hazırlıklı gelmelerini sağlıyorum.	2	16,7
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Sorular, doğru kullanıldığında öğrencilere yazma becerisinin kazandırılmasında da yardımcı olacak işlemlere sahiptir. Sorular, öğrencilerin kafasında soru işaretlerinin uyanmasını sağlayarak, yazarak düşünme becerisini kazanmasına yardımcı olacak, yazmanın bütün öğrencilerce anlamlı bir uğraş olarak algılanmasında katkı sağlayacaktır.

Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri ise şu şekildedir: Öğretmenlerden 5’i konuyla ilgili cesaretlendirici ve isteklendirici anlatımlara yer verdiğini ifade ederken, 2’si konu üzerinde düşünmelerini sağlayacak sorular sorduğunu, 3’ü yazma konusunu verip konu üzerinde bir süre düşünmelerini istiyorum, 2’si ise konuya önceden hazırlıklı gelmelerini sağlıyorum şeklinde cevap vermiştir.

Gözlem yaptığımız derslerde ise hiçbir öğretmen yazma etkinliği yaptırmamıştır. Dolayısıyla bu konu gözlemlenememiştir.

5. Öğretmenlerin “Ders İçi Etkinliklerde Öğrencilere Daha Çok Hangi Nitelikte Sorular Soruyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 13:

	f	%
Bilgi-kavrama soruları soruyorum.	1	8,3
Uygulamaya dönük sorular soruyorum.	6	50,0
Analiz soruları soruyorum.	-	-
Sentez soruları soruyorum.	2	16,7
Değerlendirme soruları soruyorum.	3	25,0
TOPLAM	12	100

Öğretmenlerin ders içi etkinliklerde en çok hangi nitelikte sorular sorduğu, çalışmamızda cevap aradığımız en önemli sorulardan biriydi. Öğretmenlerden 1’i bu sorumuza “bilgi-kavrama”, 6’sı “uygulamaya dönük”, 2’si “sentez soruları” soruyorum, 3’ü “değerlendirme soruları” soruyorum şeklinde cevap vermiştir. Öğretmenlerin, sordukları soruların dağılımı, “gözlem sonuçlarının değerlendirilmesi” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

6. Öğretmenlerin “Derse Başlamadan Sınıf Ortamını Öğrenime Hazır Hale Getirmek İçin Ne Tür Etkinliklere Yer Veriyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 14:

	f	%
Herkesin susmasını istiyorum ve bekliyorum.	2	16,7
Dikkatleri toparlayıcı sorular soruyorum.	9	75,0
Sessizliği bozan öğrencileri uyarıyorum.	1	8,3
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenler derse başlamadan sınıf ortamını öğrenime hazır hale getirmek için, dikkatleri toparlayıcı sorulardan yararlanmalıdır. Her biri ayrı ilgi ve dikkat

anlattırđını ifade etmiştir. Öğretmenlerin beyanlarına göre, çoğunluğu uzmanların önerdikleri yolu tercih etmektedirler.

Gözlemlerimizde ise, 6 öğretmen konu ile ilgili sorular sormuş, 4 öğretmen öğrencileri sözel olarak uyarmış, 2 öğretmen ise konuyu öğrencilere anlattırma yoluna gitmiştir.

8. Öğretmenlerin ‘‘Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Altı Soruları İle İlgili Aşağıda Verilen Etkinliklerden Hangisini Uyguluyorsunuz?’’ Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 16:

	f	%
Kullanmıyorum.	1	8,3
Kullanmıyorum, kendim soru hazırlıyorum.	1	8,3
Değıştirerek kullanıyorum.	1	8,3
Aynen kullanıyorum.	-	-
Bazen değıştirerek, bazen de aynen kullanıyorum.	9	75,0
TOPLAM	12	100

Metin altı soruları, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde öğretmen ile öğrenci arasındaki soru-cevap etkileşiminin sağlanmasında önemli işlevlere sahiptir. Metin altı sorularının, metin yoluyla dersin amaçlarının gerçekleşmesine hizmet etmenin yanı sıra, ders sırasında oluşacak yeni öğrenmelere de kaynaklık etme, öğrenciyi olumlu davranışlar kazanmaya yönlendirme gibi işlevleri vardır. Öğretmen, ders kitabında yer alan metin altı sorularını kullanmanın yanı sıra, dersin seyrine göre kendi soracağı sorularla da dersin hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırabilir. Bu konudaki görüşlerini aldığımız öğretmenlerden 1'i metin altı soruları kullanmadığını, 1'i kullanmayıp kendi soru hazırladığını, 1'i değıştirerek kullandığını, 9'u bazen değıştirerek, bazen de aynen kullandığını ifade etmişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerin 1'i metin altı sorularını kullanmamış, 1'i kendi hazırladığı soruları sormuş, 4'ü aynen kullanmış, 6'sı ise bazen değiştirerek bazen de aynen kullanmıştır.

9. Öğretmenlerin “Ders Kitaplarında Yer Alan Hazırlık Çalışmaları Bölümüyle İlgili Aşağıda Verilen Etkinliklerden Hangisini Uyguluyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 17:

	f	%
Yararlanmıyorum.	-	-
Yararlanmıyorum, kendim soru hazırlıyorum.	1	8,3
Değiştirerek yararlanıyorum.	1	8,3
Aynen kullanarak yararlanıyorum.	-	-
Bazen değiştirerek bazen de aynen kullanarak yararlanıyorum.	10	83,3
TOPLAM	12	100

Hazırlık çalışmaları da derslerde, öğretmen-öğrenci arasındaki soru etkileşiminin önemli bir parçasıdır. Öğretmenler, derslerde metni işlemeden önce, metin öncesi hazırlık çalışmalarıyla, metne hazırlık yapmalıdır. Hazırlık çalışmaları öğrencide işlenecek metne karşı merak uyandırır ve öğrencinin dikkatinin metin üzerinde yoğunlaşmasını sağlar. Öğretmen hazırlık çalışmalarını, öğrencilerin hayatıyla, çevresiyle de bağ kurarak bazen değiştirerek, bazen de aynen kullanmalıdır. Görüşlerini aldığımız öğretmenlerden 1'i hazırlık çalışmalarından yararlanmadığını kendisinin soru hazırladığını, 1'i değiştirerek yararlandığını, 10'u ise bazen değiştirerek, bazen de aynen kullandığını ifade etmektedirler.

Gözlem sonuçları ise, öğretmenlerden 5'inin hiç yararlanmadığını, 3'ünün aynen kullandığını, 1'inin yararlanmadığını, 3'ünün bazen değiştirerek bazen de aynen kullandığını göstermiştir.

10. Öğretmenlerin “Ders Öncesinde, İşlenecek Dersin Amaç ve Hedefleri Doğrultusunda Konunun Daha İyi Anlaşılması, Öğretilmesi İçin Soru Hazırlığı Yapıyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 18:

	f	%
Evet	6	50,0
Hayır	1	8,3
Ara sıra	5	41,7
TOPLAM	12	100

Eğitim bilimciler, soru-cevap yönteminden yeterli verim alınabilmesi için ders öncesinde işlenecek dersin amaç ve hedefleri doğrultusunda soru hazırlığı yapılmasını önermektedirler. Böylelikle ders planlı yürüyecek, vakit kaybı olmayacak, zorluk derecesi belirlenmiş, her seviyeye uygun soru sorma fırsatı doğacaktır.

Bu durumu tespit etmek için sorduğumuz soruya öğretmenlerin 6'sı evet, 1'i hayır, 5'i de ara sıra cevabını vermiştir.

Gözlemlerimizde ise, bu soruya evet ve ara sıra cevabını veren öğretmenlerden, yalnız 2'sinin özel olarak derse soru hazırlığı yaptığı ve dökümanla geldiği, kalan 10 kişinin ise doğaçlama ve tecrübelerine dayanarak, ders anında aklına gelmiş olan soruları sordukları gözlemlenmiştir.

11. Öğretmenlerin “Ders İçi Etkinliklerde En Çok Hangi Yöntemden Yararlanıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 19:

	f	%
Anlatma	1	8,3
Soru-cevap	9	75,0
Oyunlaştırma	-	-
Gözlem ve İnceleme	-	-
Gösteri	-	-
Tümevarım ve Tümdengelim	1	8,3
Küme çalışması	-	-
Çözümleme ve Bireşim (analiz ve sentez)	1	8,3
TOPLAM	12	100

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin, soru-cevap yöntemine derslerinde ne kadar yer verdiklerini ölçmeyi amaçlayan bu soruya, öğretmenlerin 1’i anlatma yöntemini kullanıyorum, 9’u soru-cevap yöntemini kullanıyorum, 1’i tümevarım ve tümdengelim yöntemini, 1’i çözümleme ve bireşim yöntemini kullanıyorum şeklinde cevap vermiştir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, gözlem yapılan derslerde 2 öğretmenin anlatma yöntemini, 9 öğretmenin ise soru-cevap yöntemini kullandığı görülmüştür.

12. Öğretmenlerin “Soru-Cevap Yönteminin Uygulanması Sırasında Soruyu Öncelikle Kimlere Yöneltiliyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 20:

	f	%
Her zaman aktif olduğunu bildiğim öğrencilere	-	-
Tüm sınıfa	11	91,7
Konuya hazırlıklı geldiğini bildiğim öğrencilere	-	-
Diğer	1	8,3
TOPLAM	12	100

Öğretmenlere sorduğumuz bir diğer soru da soru-cevap yönteminin uygulanması sırasında soruyu öncelikle kimlere yönelttikleriydi. Uzmanlar, sorunun ilk önce tüm sınıfa yöneltilmesini daha sonra cevap verecek öğrencinin seçilmesini önermektedirler. Bunun sebebi ise, cevap verecek öğrencinin önceden seçilmesinin, diğer öğrencilerin derse ilgisini azaltacağı, soruyu dahi dinlemeyecekleri düşüncesidir. Ancak dikkati dağılan öğrenciler ve konuşma becerisi geliştirilmesi gereken öğrenciler varsa, bazen cevap vereceklerin önceden seçilmesi de faydalı bulunmaktadır.

Öğretmenlerin 11’i bu soruya “tüm sınıfa soruyorum” cevabını vermiştir. 1’i ise diğer seçeneğini işaretleyerek, “Pasif durumdaki öğrencilere” yanıtını vermiştir. Gözlemlerimiz ise, öğretmenlerin verdikleri cevaplarla örtüşmektedir. 11 öğretmen soruyu tüm sınıfa yöneltirken, 1 öğretmen pasif durumda olduğunu bildiği öğrencilere yöneltmiştir.

13. Öğretmenlerin “Soruyu Tüm Sınıfa Yöneltiyorsanız Cevap Hakkını Öncelikle Daha Çok Kimlere Tanıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 21:

	f	%
Herhangi bir öğrenciye	2	16,7
Cevap vermeye istekli öğrencilere	4	33,3
Cevap verme isteğini belli etmeyen öğrencilere	3	25,0
Dikkati başka şeylere yönelmiş öğrencilere	3	25,0
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenlere, bir önceki soruyla bağlantılı olarak “Soruyu tüm sınıfa yöneltiyorsanız, cevap hakkını öncelikle daha çok kimlere tanıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenler cevap hakkını; cevap vermeye istekli öğrenciler yanında, cevap verme isteğini belli etmeyen öğrencilere ve dikkati başka şeylere yönelmiş öğrencilere de vermeye özen göstermelidirler. Bunun gerekliliğini daha önceki bölümlerde ifade edilmişti.

Bu durumu tespit için sorulan soruya öğretmenlerin 2’si herhangi bir öğrenciye, 4’ü cevap vermeye istekli öğrencilere, 3’ü cevap verme isteğini belli etmeyen öğrencilere, 3’ü de dikkati başka şeylere yönelmiş öğrencilere yanıtlarını vermişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, 7 öğretmen cevap vermeye istekli öğrencilere, 3 öğretmen cevap verme isteğini belli etmeyen öğrencilere, 2 öğretmen ise dikkati başka şeylere yönelmiş öğrencilere söz hakkını öncelikle vermiştir.

14. Öğretmenlerin “Öğrenciye Soru Sorarken, İsmiyle Hitap Eder misiniz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 22:

	f	%
Evet	10	83,3
Hayır	-	-
Ara sıra	1	8,3
Onu tanıtıcı bir sıfatla hitap ederim.	1	8,3
Öğrencilerin isimlerini hatırlayamıyorum.	-	-
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Sınıf ortamında öğrencilere ismiyle hitap eden bir öğretmen, onlara birey olarak değer verdiğini göstermektedir. Ayrıca öğrenci de kendine değer verildiğini hissetmekte, böylelikle sorumluluk bilinci artmaktadır. Bu da soru sorma yönteminden alınan verimi artırdığı gibi eğitim-öğretimin her aşamasında verimliliği arttıracak bir davranış şeklidir.

Bu sorumuza , öğretmenlerden 10’u “öğrenciye ismiyle hitap ederim”, 1’i “ara sıra” şeklinde cevap vermiş, 1 kişi ise onu tanıtıcı bir sıfatla hitap ederim şeklinde cevap vermiştir.

Gözlemlenen derslerde ise, 7 öğretmenin öğrencilere ismiyle hitap ettiği, 1 öğretmenin ara sıra hitap ettiği, 3 öğretmenin ismiyle hitap etmediği, 1 öğretmenin ise onu tanıtıcı bir sıfatla hitap ettiği görülmüştür.

15. Öğretmenlerin “Sizce Öğrencinin Bir Soruya Vereceği Cevap İçin Düşünme Süresi Ne Kadar Olmalıdır?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 23:

	f	%
0-10 saniye arası	2	16,7
11-20 saniye arası	3	25,0
21-40 saniye arası	2	16,7
41-60 saniye arası	-	-
60 saniyeden fazla	-	-
Gerekli gördüğüm kadar	5	41,7
TOPLAM	12	100

Öğretmenlere, “Öğrencinin bir soruya vereceği cevap için düşünme süresi ne kadar olmalıdır.” sorusu yöneltilerek görüşleri alınmıştır. Soru sorduktan sonra, öğrencilere düşünme ve cevaplarını hazırlama fırsatı sağlamak için yeterli bekleme süresi verilmelidir. Bu bekleme süresi de sorunun niteliğine göre değişmektedir. Örnek olarak bilgi sorularının bekleme süreleri daha azken, analiz, sentez düzeyindeki soruların cevaplandırılmaları için gereken bekleme süresi daha uzundur. 7 öğretmen 0-10, 11-20, 21-40, 41-60 saniye aralığında cevaplar vermişlerdir. Öğretmenlerin 5’i “gerekli gördüğüm kadar” yanıtını vererek uzmanların önerdikleri şekilde görüş beyan etmişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, bilgi düzeyinde soru soran öğretmenlerin, öğrencilere yeterli süre vermedikleri, analiz sentez düzeyinde soru soran az sayıdaki öğretmenin ise yeterli süre verdikleri görülmüştür.

16. Öğretmenlerin “Sorulan Sorular Karşısında Öğrenciler Daha Çok Ne Tür Tavrılar Sergiliyor?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 24:

	f	%
Tedirginlik yaşıyorlar.	1	8,3
Heyecanlanıyorlar.	1	8,3
Rahat davranıyorlar.	9	75,0
Diğer	1	8,3
TOPLAM	12	100

Öğretmenler mümkün olduğunca, soru-cevap etkileşiminde öğrencilerin rahat davranabilecekleri bir sınıf ortamı sağlamalıdır. Bu büyük ölçüde öğretmenin soru-cevap yöntemini kullanma becerisiyle ilgilidir. Bu konudaki görüşlerini aldığımız öğretmenlerin 1’i öğrencilerin tedirginlik yaşadığını, 1’i heyecanlandıklarını, 9’u rahat davrandıklarını ifade etmişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen 1 öğretmen ise, *“Heyecanlanan öğrencilerin de rahat davranan öğrencilerin de olduğunu”* ifade etmiştir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerden 10’unun öğrencilerinin rahat davrandığı, 2’sinin ise öğrencilerinin heyecanlandığı görülmüştür. Bu durum da sonuçların öğretmen beyanlarıyla örtüştüğünü göstermektedir.

17. Öğretmenlerin “Öğrencilere, Merak Ettikleri, Anlayamadıkları Konularda Sorular Sorabileceğini Belirtir misiniz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 25:

	f	%
Evet	12	100,0
Hayır	-	-
Ara sıra	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenlere yönelttiğimiz bir başka soru da, “Öğrencilere, merak ettikleri, anlayamadıkları konularda sorular sorabileceğini belirtir misiniz?” şeklindeydi. Öğrenciler, bazen öğretmenlerine soru sormaya cesaret edememekte çekinmektedirler. Öğrenci küçük düşme, korkusuyla veya konuyu anlamamayı suçmuş gibi algılaması sebebiyle öğretmene soru sormamaktadır. Bu gibi durumlarda öğretmen, öğrencileri rahatlatarak şekilde; anlamadığı, merak ettikleri yerleri sorabileceklerini belirtmeli, öğrencide öğrenme isteğini arttırmalıdır.

Bu durumu tespit etmek için sorduğumuz soruya, öğretmenlerin 12’si de “evet” cevabını vermiştir. Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerin ancak 5’i öğrencilere, merak ettikleri, anlayamadıkları konularda sorular sorabileceğini belirtmiştir. 7’si ise böyle bir uygulamaya gitmemiştir.

18. Öğretmenlerin “Soruları Cevaplandıramayan Öğrencilere Karşı Hangi Uygulamayı Tercih Ediyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 26:

	f	%
Bu durumu tekrarlamaması için uyarıyorum.	2	16,7
Soruyu öğrenciye ödev olarak veriyorum.	1	8,3
Hiçbir tepki göstermeden başka öğrencilere geçiyorum.	4	33,3
Kızgınlığımı dile getiren konuşmalar yapıyorum.	-	-
Diğer	5	41,7
TOPLAM	12	100

Eğitim bilimciler, öğretmenlere; öğrenciye soru sorduğunda ve bu soru öğrenci tarafından cevaplanamadığında, soruyu bölümlere ayırarak yeniden sormayı ya da tepkisiz bir şekilde başka öğrenciye geçmeyi önermektedirler. Öneriler dışındaki tutumlar öğrenciyi olumsuz etkileyecek, öğrencilerin doğru cevapları bilse dahi soruyu yanıtlama isteğini azaltacaktır. Bu konudaki tutumlarını belirlemek için sorduğumuz soruya, öğretmenlerin 2’si bu durumu tekrarlamaması için uyardığını, 1’i soruyu öğrenciye ödev olarak verdiğini, 4 öğretmen ise, hiçbir tepki göstermeden başka öğrencilere geçtiğini ifade etmektedir. 5 öğretmen ise diğer hanesini

işaretlemiş ve her biri şu uygulamaları yaptıklarını ifade etmişlerdir. “Yanıtı yönlendiriyorum, desteğim öğrenciyi olumlu motive ediyor.” “Bir süre sonra aynı öğrenciye başka bir soru soruyorum.” “Soruyu düşünmesini, biraz sonra ona tekrar söz vereceğimi söyleyerek başka bir öğrenciye geçiyorum.” “Bunun önemli olmadığını, diğer soruları yapabilecek durumda olduğunu belirtiyorum.” “Konuya biraz daha çalışmasını istiyorum.”

Gözlem yapılan derslerde ise öğretmenlerden 11’inin uzmanların önerdikleri şekilde hiçbir tepki göstermeden başka öğrenciye geçtiği, 1’inin ise kızgınlığını belli eden konuşmalar yaptığı görülmüştür.

19. Öğretmenlerin “Aynı Anda, Birkaç Soru Birden Sorar mısınız?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 27:

	f	%
Evet	2	16,7
Hayır	6	50,0
Ara sıra	4	33,3
TOPLAM	12	100

Eğitim bilimcilerin bu konudaki görüşleri, “bir defada sadece bir soru sorulmalı”, şeklindedir. Bu sorumuza, öğretmenlerin 2’si evet, 6’sı hayır, 4’ü ise ara sıra şeklinde cevap vermiştir.

Gözlemlenen derslerde ise, 1 öğretmenin çoğunlukla aynı anda birden fazla soru sorduğu, 2’sinin ara sıra sorduğu, 9’unun ise aynı anda sadece tek soru sordukları görülmüştür.

20. Öğretmenlerin “Sınıf İçi Etkinliklerde Kullandığımız Soruların Zorluk Derecesi Sizce Daha Çok Hangi Düzeydedir?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 28:

	f	%
Çok zor	-	-
Zor	-	-
Orta güçlükte	10	83,3
Kolay	2	16,7
Çok kolay	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenler sınıf içi etkinliklerde, bütün öğrencilerin zihinsel gelişimlerini dikkate alarak, her seviyede soru sormaya dikkat etmelidir. Bu durum, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde öğrencinin soruya doğru cevap veremese de; dinleme, anlama, anlatma, okuma becerilerinin gelişmesi için büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin 10’u bu sorumuza orta güçlükte, 2’si kolay şeklinde cevap vermiştir.

Gözlemlenen derslerde ise, öğretmenlerin 6’sı kolay, 6’sı ise orta güçlükte sorular sormuştur. Bu durum gözlem sonuçlarının değerlendirilmesi kısmında öğretmenlerin sordukları soruların düzeylerinin tespit edilmesiyle, ortaya konacaktır.

21. Öğretmenlerin “Soru Sınıf Tarafından Cevaplanamadığında Ne Yapıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 29:

	f	%
Ben cevaplıyorum.	3	25,0
Soruyu bölümlere ayırarak yeniden soruyorum.	8	66,7
Soruyu değiştiriyorum.	1	8,3
Öğrencilere ödev olarak veriyorum.	-	-
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Soru, sınıf tarafından cevaplandırılmadığında, Öğretmenler, soruyu bölümlere ayırarak yeniden sormalıdır. Öğretmenlerin yapmaması gereken uygulamalar ise, kendisinin soruyu cevaplaması, cevaplanamayan soru yerine başka bir soru sorması, soruyu öğrenciye ödev olarak vermesidir. Öğretmenlerden 3’ü “ben cevaplıyorum”, 1’i “soruyu değiştiriyorum” şeklinde cevap vererek önerilmeyen yolları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. 8 öğretmen ise “Soruyu bölümlere ayırarak yeniden soruyorum.” şeklinde cevap vermiştir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerin sadece 5’i soruyu bölümlere ayırarak yeniden sormuş, 7’si ise soruyu kendisi cevaplamayı tercih etmiştir.

22. Öğretmenlerin “Cevaplanamayan Sorular Daha Çok Hangi Nitelikte Sorular Oluyor?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 30:

	f	%
Bilgi - kavrama soruları	2	16,7
Uygulama soruları	4	33,3
Analiz soruları	2	16,7
Sentez soruları	1	8,3
Değerlendirme soruları	1	8,3
Yeterince anlaşılmayan sorular	2	16,7
TOPLAM	12	100

Öğretmenlerin sordukları soruların öğrenciler tarafından anlaşılması öğrencilerin soruyu cevaplamasının ön şartıdır. Ne yazık ki öğrenciler bazen sorunun cevabını biliyor olsalar dahi, soruyu tam olarak anlayamadıkları için cevap verememektedirler. Bunun için de öğretmenlerin soru sorma stratejileri ve öğrencilerin dil gelişimleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerden 2’si bu soruya yeterince anlaşılmayan sorular cevabını vermiştir.

Gözlemlenen derslerde ise bu sebeple cevaplanamayan bir soruya rastlanamamıştır.

23. Öğretmenlerin “Sorularınıza Doğru Karşılıklar Almak İçin Öğrencileri Cesaretlendirici Daha Çok Hangi Yöntemi Kullanıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 31:

	f	%
Kışkırtıcı söz ve davranışlardan yararlanıyorum.	-	-
Cevaba yönlendiriyorum.	5	41,7
Cevaplamasına yardımcı oluyorum.	5	41,7
Cevap için meraklandırıyorum.	2	16,7
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

“Sorularınıza doğru karşılıklar almak için, öğrencileri cesaretlendirici daha çok hangi yöntemi kullanıyorsunuz?” sorusuyla öğretmenlerin, soru cevap etkileşiminde, öğrenciyi etkin kılmak ve isteklendirmek amacıyla hangi yöntemlerden yararlandıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Öğrencileri cevap için meraklandırmak, kışkırtıcı söz ve davranışlardan yararlanmak bu amaçla kullanılabilir yöntemlerdendir. Öğretmenlerin verdiği cevaplar ise bu konuda bilgi eksikliğine sahip olduklarını göstermektedir. Öğretmenlerin 5’i “cevaba yönlendiriyorum”, 5’i “cevaplamasına yardımcı oluyorum”, 2’si ise “cevap için meraklandırıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, öğretmenlerden 8’i öğrencileri cevaba yönlendirirken, 4’ü cevaplamasına yardımcı olmaktadır. Bu durum öğretmenlerin sorularına doğru karşılıklar almak için ayrıca bir çaba göstermediklerini ortaya koymaktadırlar.

24. Öğretmenlerin “Öğrencinin Verdiği Doğru Cevaptan Sonra Pekiştirme Yapıyor musunuz, Ödül Veriyor musunuz Veya Övgü İletiyor musunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 32:

	f	%
Beden dili ile övüyorum.	1	8,3
Sözlü olarak övüyorum.	9	75,0
Öğrencilere onaylatıyorum.	-	-
Ödül veriyorum.	2	16,7
Hayır	-	-
Diğer	-	-
TOPLAM	12	100

Öğretmenlere yönelttiğimiz diğer bir soru da, “Öğrencinin verdiği doğru cevaptan sonra pekiştirme yapıyor musunuz, ödül veya övgü iletiyor musunuz?” şeklindeydi. Öğretmenler öğrencilerini verdikleri doğru cevaptan sonra pekiştirmelidir. Böylelikle öğrencinin derse karşı ilgisi artacak, kendisine değer verildiğini hisseden öğrenci derste daha aktif olmaya gayret edecektir. Pasif durumda bulunan öğrenciler de öğretmenin övgüsünü alabilmek için derse katılmak ihtiyacını isteyeceklerdir. Bu soruya cevap veren öğretmenlerden 1’i “öğrencileri beden dili ile övdüğünü”, 9’u “sözlü olarak övdüğünü”, 2’si “öğrencilere ödül verdiğini” ifade etmiştir.

Gözlem sonuçları ise öğretmenlerin cevaplarıyla örtüşmemektedir. Gözlemlere göre, 8 öğretmen hiçbir pekiştirme yapmamış, 4 öğretmenden ise 3’ü öğrencileri sözlü olarak övmüş, 1’i notla ödüllendirmiştir.

25. Öğretmenlerin “Öğrencilerin Konu Dışındaki Sorularını Nasıl Karşılıyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 33:

	f	%
Cevaplamıyorum.	-	-
Tümünü cevaplıyorum.	2	16,7
Önemli bulduklarımı cevaplıyorum.	10	83,3
Kızıyorum ve konuyla ilgili sorular sormalarımı istiyorum.	-	-
Diğer		
TOPLAM	12	100

Öğretmenler öğrencilerin konu dışındaki sorularını cevaplandırma hususunda, hoşgörülü ve sabırlı olmalıdır. Bu durum, öğrencilerin soru sormaya karşı istekli olmaları ve soru sormayı bir ihtiyaç olarak hissetmeleri için önemlidir. Aksi yönde hareket eden bir öğretmenin öğrencileri soru sormaya karşı isteksiz olabilecekler ve öğretmene karşı önyargı geliştirebileceklerdir. Konuyla ilgili görüşlerini aldığımız öğretmenlerden 2’si “tümünü cevapladığını”, 10’u ise “önemli bulduklarımı cevapladığını” ifade etmişlerdir.

Gözlem sonuçlarına göre ise, derslerinde bu türden sorular gelen 3 öğretmenden 1’i öğrencilere kızmış, 2’si ise soruyu cevaplamamıştır.

26. Öğretmenlerin “Öğrencilerin Zaman Zaman İçtenlikli Bulmadığınız (Dersin Akışını Bozma, Öğretmeni Kızdırma vb.) Amaçlı Sorular Sordukları Oluyor mu?” Sorusuna İlişkin Görüşleri:

Tablo 34:

	f	%
Evet	10	83,3
Hayır	2	16,7
TOPLAM	12	100

Gözlem yapılan derslerde ise öğretmenlerden 11' inin uzmanların önerdikleri şekilde hiçbir tepki göstermeden başka öğrenciye geçtiğini, 1' inin ise kızgınlığını belli eden konuşmalar yaptığı görülmüştür.

19. Aynı anda, birkaç soru birden sorar mısınız?

Öğretmenlerin aynı anda birkaç soru birden sorması yanlış bir tutumdur. Bir defada, bir soru sorulmalıdır. Öğrenci veya öğretmen sorulan soruyu cevapladıktan sonra bir sonraki soruya geçilmelidir. Gözlem yapılan derslerde 1 öğretmenin çoğunlukla aynı anda birden fazla soru sorduğu, 2' sinin ara sıra sorduğu 8 öğretmenin ise uzmanların önerdiği şekilde bir defada bir soru sorduğu gözlemlenmiştir.

20. Sınıf içi etkinliklerde kullandığınız soruların zorluk derecesi sizce daha çok hangi düzeydedir?

Öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları soruların zorluk düzeyleri de gözlem konusu yapılmıştır. Gözlemlenen derslerde öğretmenlerin 6'sı genelde kolay 6'sı ise orta güçlükte sorular sormuştur. Öğretmenler, soracağı soruların zorluk derecesini, sınıftaki bütün öğrencilerin seviyelerini dikkate alarak belirlemelidirler. Bu tutum bütün öğrencilerin derse katılımını sağlayacaktır.

21. Soru sınıf tarafından cevaplanamadığında ne yapıyorsunuz?

Öğretmenler soru sınıf tarafından cevaplanamadığında soruyu bölümlere ayırarak yeniden sormalıdır. İzlenilen derslerde öğretmenlerin 5' i bu şekilde bir uygulamaya gitmiş, 7'si ise soruyu kendisi cevaplayarak uzmanların önermediği bir uygulama yapmıştır.

22. Cevaplanamayan sorular daha çok hangi nitelikte sorular oluyor?

Öğretmenlerin sordukları soruların öğrenciler tarafından anlaşılması sorunun cevaplanabilmesi için ön şarttır. Bazı durumlarda öğrenciler sorunun cevabını bilseler dahi soruyu tam olarak anlayamadıkları için cevaplandıramamaktadırlar. Öğretmelerin öğrencilere yeterince anlaşılmayan sorular sorup sormadıkları da

gözlemlenmiştir. Gözlem yapılan derslerde bu sebeple cevaplanamayan bir soruya rastlanamamıştır. Öğrencilerin yeterince anlamadığı soruları sormaması ilk başta dili doğru ve etkili kullanma becerisini öğrencilere kazandırması gereken Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenin gereğidir. Bu durum öğretmenin hem soru sorma stratejilerini kullanma hem de dili kullanma becerisiyle ilgilidir.

23. Sorularımıza doğru karşılıklar almak için öğrencileri cesaretlendirici daha çok hangi yöntemi kullanıyorsunuz?

Öğretmenlerin sordukları sorulara doğru karşılıklar almak için öğrencileri cesaretlendirici daha çok hangi yöntemi kullandıkları da gözlemlenmiştir. Öğrencileri cevap için meraklandırmak, kışkırtıcı söz ve davranışlardan yararlanmak bu yollardan birkaçıdır. İzlenen derslerde öğretmenlerin hiç biri ne yazık ki bu tür bir çaba içine girmemiştir.

24. Öğrencinin verdiği doğru cevaptan sonra pekiştirme yapıyor musunuz, ödül veya övgü iletiyor musunuz?

Öğretmenler, verdiği doğru cevaptan sonra öğrencileri pekiştirmeli, ödül veya övgü yoluyla onları motive etmelidir. Ancak bu pekiştirme yollarını kullanırken özenli olmalı her zaman kullanma veya hiç kullanmama yoluna gitmemelidir. Ödül veya övgüyü her zaman kullanmak bir pekiştirme yolu olmaktan çıkarabilecekken, hiç kullanmamak öğrencilerin derse ilgisinin azalmasına yol açabilecektir. İzlenen derslerde 7 öğretmen hiçbir pekiştirme yoluna gitmemiş, 3 öğretmen öğrencileri sözlü olarak övmüş, 2 öğretmen ise artı ve sözlü notu vererek notla ödüllendirme yoluna gitmiştir.

25. Öğrencilerin konu dışındaki sorularını nasıl karşılıyorsunuz?

Öğretmenler, öğrencilerin konu dışındaki sorularını cevaplandırma hususunda sabırlı olmalıdır. Bu durum daha önceden de bahsedildiği üzere öğrencilerin soru-cevap etkinliğine karşı olumsuz bir tutum sergilememeleri için gereklidir. Aksi durumda hareket eden bir öğretmene karşı öğrencileri önyargı geliştirebileceklerdir. İzlenen derslerde bu tür sorular sorulan 3 öğretmenden 1'i öğrencilerine kızmış ve

her soruyu zamanı gelince sormalarını istemiş, 2'si ise öğrencilerin sorularını cevaplamamıştır.

26. Öğrencilerin zaman zaman içtenlikli bulmadığınız (dersi kaynatma, öğretmeni kızdırma vs. amaçlı) sorular sordukları da oluyor mu?

Öğrencilerin zaman zaman sorabilecekleri içtenlikli olmayan dersin akışını bozucu, öğretmeni kızdırma türünden soruları öğretmen öğrencileri kırmadan, sınıftaki eğitim-öğretim ortamını germeden uygun şekilde geçiştirmelidirler. 4 öğretmenin dersinde bu türden sorular gelmiştir.

27. Eğer oluyorsa bu tür sorular nasıl karşılıyorsunuz?

Gözlem sırasında; 4 öğretmenin dersinde 2 öğretmen öğrencilere kızarken 2 öğretmen bu soruları uygun şekilde geçiştirmiştir. Öğretmenlerin tepkileri şu şekildedir:

“Derse de bu tür şeylerle ilgi gösterdiğin kadar ilgi gösteresen eminim başarılı olabilirdin. ”

“Biraz da dersle ilgilenir misin?”

28. Öğrencilerden o an cevabını bilmediğiniz sorular da geliyor mu?

Öğretmenlere o an bilmediği sorular sorulduğunda nasıl bir tutum içine girdikleri de gözlemlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerden bazıları bu durumlarla karşılaştıklarında otoritem sarsılır endişesiyle öğrencilere karşı dürüst davranmamakta ve sorunun cevabını bilmediklerini söyleyememektedirler. Bu da öğretmeni zor durumda bırakmaktadır. Gözlemlere göre, 2 öğretmene bilmedikleri sorular yöneltilmiştir.

29. Eğer böyle sorularla da karşılaşıyorsanız bu durumda neyi tercih ediyorsunuz?

Gözlem yapılan derslerde 2 öğretmene bilmedikleri sorular yöneltilmiş ve öğretmenlerin tepkileri şu şekilde olmuştur:

“Hatırlayamıyorum.”

“ Ben de bilmiyorum ama öğrenip cevaplayacağım.”

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma problemine ilişkin bulguların yorumları yapılarak sonuca ulaşılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç ve Öneriler:

1. Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminden beklenen verimin elde edilmesi, öncelikle Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin iyi yetiştirilmesine bağlıdır. Öğretmenlerin yetiştirilmesinde en önemli hususlardan biri de öğrenim gördükleri üniversitede öğretim yöntem ve teknikleri üzerine aldıkları eğitimin kalitesidir. Bu yöntem ve tekniklerin son yapılan bilimsel araştırmalar çerçevesinde verilmesi zorunludur. Bu çerçevede soru sorma stratejilerine ilişkin verilecek eğitimin ayrıntılarına da eğilerek daha da önemsenerek verilmesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin kalitesini arttıracaktır.

2. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri sadece üniversitelerde gördükleri öğrenimle yetinmemelidir. Öğretmenlere belli dönemlerde eksikliklerini tamamlamaları için yeni bilgiler ışığında hizmet içi eğitim kursları verilmelidir. Soru sorma stratejileri konusu da bu hizmet içi eğitim kurslarına dahil edilmelidir.

3. Soru sorma süreci öğretmen-öğrenci etkileşimine dayalı bir süreç olduğu için öğretmenin sınıfı uygun bir etkileşim ortamı haline getirmesi gerekmektedir. “Anlamadığınız. merak ettiğiniz soruları öğretmeninize soruyor musunuz?” sorusuna “hayır” diyen öğrencilerin oranı % 17,3 iken, “ara sıra

soruyorum” diyen öğrencilerin oranı % 23,7’dir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin bu konuda tedbir almalarının gereğini ortaya koymaktadır.

4. “Öğretmeninizin size soru sormasından hoşlanıyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin “hayır” cevabını veren öğrencilerin oranı % 22,9’dur. Öğrencilerin derste aktif olarak yer almalarını sağlayan soru sorma tekniklerine karşı olumsuz tutum geliştiren öğrenciler, ders boyunca pasif konuma düşeceklerdir. Bu sonuç, öğretmenlerin bu konuda da tedbir almalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri soru sorma stratejilerini etkin bir şekilde, ders öncesinde soru hazırlığı yaparak kullanmalıdırlar. Öğretmen; hangi seviyedeki öğrenciye, ne zaman, nasıl, ne için soru sorduğunu hesaplayabildiği ve bu doğrultuda çalışma yaptığı oranda soru sorma stratejilerinden istediği verimi alabilecektir. Öğretmenlerin soru sorma stratejileri konusunda bilgi sahibi olmaları önemli olduğu gibi, uygulamada yaptığı çalışmalar da önemlidir.

6. Öğrencilerin anlama, anlatma, dinleme, yazma gibi temel dil becerilerinin geliştirilmesinde, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri soru sorma stratejilerini daha etkin bir şekilde kullanmalıdırlar. Bütün beceriler gibi bu temel dil becerileri de kullanıldıkça gelişir. Sorular ise doğru kullanıldığında bu becerilerin Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde geliştirilmesi için uygun bir araçlardır.

7. İzlenen dersler boyunca öğretmenlerin sordukları soruların % 66,9’u bilgi düzeyindeki sorulardır. Bu durum da öğretmenlerin ders boyunca geçen zamanın büyük bölümünü düşük seviyeli, düşünme gücünü harekete geçirmeyen sorularla geçirdiklerini göstermektedir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin bu tutumlarını değiştirmelerinin gerekliliğinin ortaya konulması araştırma sonuçlarından biridir. Bu da bir hazırlık ve eğitim süreci gerektirmektedir.

8. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri soru sorma stratejilerini, öğrencilerin dil becerilerini de geliştirmeye hizmet edecek biçimde kullanmalıdırlar. Öğretmenler, anlama, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini öğrencilere kazandırmaya çalışırken soru sorma stratejilerini etkin bir şekilde kullanmalıdır.

9. Soru sorma, etkileşime dayalı bir süreç olduğu için öğretmenler, öğrencileri soru sorma ve cevap vermeye karşı olumsuz tutum içine sokacak davranışlardan kaçınmalıdır. Önemsiz bir ayrıntı gibi görünen “öğrenciye soru sorarken ismiyle hitap etme davranışı” öğrenci için, öğretmen tarafından kendisine verilen değer bir yansıması olarak görülebilmektedir. Öğretmenlerin bu gibi öğrencileri yüreklendirici tavırları öğrencilerine yansıtmaları soru sorma etkinliğinden elde edilen verimi de arttıracaktır.

10. Öğretmenler, sınıf içi etkinliklerde zaman zaman ders kitaplarında yer alan metin altı sorularından ve hazırlık çalışmalarından faydalanmaktadır. Ders kitaplarında yer alan sorular ise genelde bilgi-kavrama düzeyindedir. Bu soruların ortalama sınıf seviyesi de dikkate alınarak öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirici, derse karşı motivasyonlarını arttırıcı nitelikte hazırlanması öğretimden alınan verimi de arttıracaktır.

KAYNAKÇA

AKBULUT, Tugay. (1999). **İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmenlerin Soru Sorma Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

AŞILIOĞLU, Bayram. (1993). **Ortaokullarda Türkçe Öğretimi.** Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

BANGUOĞLU, Tahsin. (2000). **Türkçenin Grameri.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

BRUALDİ, Amy C. (1998). *Classroom Questions. Practical Assesment Resarch & Evaluation.* 6(6). Retrieved April 9, 2006.

http2 (<http://pareonline.net/getvn.asp?v=6&n=6>)

BÜYÜKALAN FİLİZ, Sevil. (2004). **Öğretmenler İçin Soru Sorma Sanatı: Düzeyleri, Teknikleri, Uygulama Örnekleri.** Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

BÜYÜKALAN FİLİZ, Sevil. (2002). **Soru-Cevap Yöntemine İlişkin Öğretimin Öğretmenlerin Soru Sorma Düzeyi ve Tekniklerine Etkisi.** Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

BÜYÜKKARAGÖZ, S.Savaş., ÇİVİ, Cuma. (1999). **Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Planlama Uygulama.** İstanbul: Beta Yayıncılık.

CEMİLOĞLU, Mustafa. (2003). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.** İstanbul: Alfa Yayınları.

DEMİREL, Özcan. (2002). **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı.** Ankara: Pegem A Yayıncılık.

DEMİREL, Özcan. (2003). **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ERGİN, Muharrem. (1997). **Üniversiteler İçin Türk Dili**. İstanbul: Bayrak Basım- Yayım.

GEÇER, Köksal. **Temel Eğitim İkinci Kademe Birinci Sınıf Türkçe Öğretmenlerinin Sınıf İçi Etkinliklerde soru Sorma Stratejileri Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KARAKUŞ, İdris. (2002). **Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

KAYMAN, Fatma. (1997). **Ortaokullarda Türkçe Öğretiminde En Çok Kullanılan Öğretim Metotları ve Bu Metotların Uygulanmasında Karşılaşılan Problemler, (Ankara İlinde Bir İnceleme.)** Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KUTLU, Ömer. (1996). "Okul Eğitiminde "Soru Sorma" nun İşlevi." **Bilim ve Teknik Dergisi**. (343), s. 52-53

KÜÇÜKAHMET, Leyla. (2002). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Ankara: Nobel Yayıncılık.

LE, Suzanne., MAY, Sheffield., (2002) At The CLT TA Teaching Workshop "Asking Questions" November 6.

http1(<http://learningandteaching.dal.ca/aqh.html>)

MACKAY, Ian. (1997). **Soru Sorma Sanatı**. (Çev. Aksu BORA, Onur CANKOÇAK). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.

MOORE, Kenneth D. (Tarihsiz). **Öğretim Becerileri** (Çev. Nizamettin Kaya).

MORGAN, Norah. SAXTON, Juliana. (1994). **Asking Better Questions Models, Techniques and Classroom Activities For Engaging Students In Learning.** Ontario, Kanada: Pembroke Publishers.

SABAN, Ahmet. (2000). **Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar.** Ankara: Nobel Yayıncılık.

Zeynep KORKMAZ vd., (2001). **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri.** Ankara:Yargı Yayınları.

SÖNMEZ, Veysel. (2001). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.** Ankara: Anı Yayıncılık.

ŞİMŞEK, Rasim. (1983). “*Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri.*” **Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı.** (379-380), 36-39.

TÜRK DİL KURUMU, **Türkçe Sözlük.** (1998)

ÜN AÇIKGÖZ, Kamile. (2003). **Aktif Öğrenme.** İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

ÜN AÇIKGÖZ, Kamile. (2003). **Etkili Öğrenme ve Öğretme.** İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

YALÇIN, Alemdar. (2002). **Türkçe Öğretim Yöntemleri: Yeni Yaklaşımlar.** Ankara: Akçağ Yayınları.

YILDIRIM, Vedat. (2000). **İlköğretim Okulu Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Yöntemleri Konusundaki Görüşleri.** Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

EKLER

1. Öğrenci Bilgi Toplama Formu
2. Öğretmenlerle Görüşme Formu
3. İzin Yazısı

ÖĞRENCİ BİLGİ TOPLAMA FORMU

1. Anlamadığınız, merak ettiğiniz, konunun farklı bir yönünü ortaya koyan konulardaki soruları öğretmeninize soruyor musunuz?

Evet   Hayır   Ara sıra

2. Eğer anlamadığınız, merak ettiğiniz, konunun farklı bir yönünü ortaya koyan konulardaki soruları öğretmeninize sormuyorsanız bunun sebebi nedir?

Gerek görmüyorum.   Öğretmenimden utanıyorum.   Sınıfın benimle alay etmesinden çekiniyorum.   Öğretmen sorduğumuz sorulara cevap vermiyor.

3. Öğretmeninizin size soru sormasından hoşlanıyor musunuz?

Evet   Hayır

4. Öğretmeninizin size soru sormasından hoşlanmıyorsanız bunun sebebi nedir?

Cevaplayamamaktan korkuyorum.

Cevaplayamayınca öğretmenimizin bizi azarlamasından korkuyorum.

Öğretmenimiz bize çok zor sorular soruyor.

Sorduğu sorular cevaplandırılmadığında bizi sınıf önünde utandırıyor.

Cevabı bilsem bile sınıf içinde konuşmaktan çekiniyorum.

Diğer (.....)

ÖĞRETMENLERLE GÖRÜŞME FORMU

1. Cinsiyetiniz
 Kadın   Erkek
2. Hangi bölümden mezun oldunuz?
 Türkçe Öğretmenliği   Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
 Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü   Diğer (.....)
3. Görevde kaçınıcı yılınız
 1-5   6-10   11-15   16-20   21 ve üstü
4. İşleyeceğiniz yeni bir konuya başlamadan önce sınıfta ne gibi hazırlıklar yapıyorsunuz?
 Öğrencilerin konuya çalışıp çalışmadıklarını defterlerine bakarak kontrol ediyorum.
 Konuya hazırlık sorulan ile sınıfta bir diyalog başlatıyorum.
 Konuya, giriş niteliğinde bir anlatımla başlıyorum.
 Doğrudan araç metnin okunmasına geçiyorum.
 Diğer (.....)
5. Öğrencilere dinleme becerisi kazandırmaya çalışırken öğrencilerin metni dinlemesinden sonra ne gibi etkinliklere yer veriyorsunuz?
 Metni, öğrencilere özetlettiriyorum.
 Öğrencilere de okutuyorum.
 Anlayıp anlamadıklarını soruyorum.
 Anlayıp anlamadıklarını belirlemek için sorular soruyorum.
 Metinle ilgili öğrenci sorularını cevaplandırıyorum.
 Yukarıda sayılan tüm etkinliklere yer veriyorum.
 Diğer (.....)

6. Konuşmaktan çekinen öğrencilere konuşma becerisi kazandırmak için ne tür etkinliklere yer veriyorsunuz?
- ( ) Konuyu daha çok böyle öğrencilere anlattırıyorum.
- ( ) Konuşmaya alışmaları için çeşitli sorular soruyorum.
- ( ) Ders içi etkinliklerde onlara sıklıkla söz hakkı veriyorum.
- ( ) Onların konuşmaya alışmalarını sağlayacak ödevler veriyorum.
- ( ) Diğer (.....)
7. Yazma becerisi kazandırmak amacıyla, yazma konusunun öğrencilere anlamlı hale gelmesi için ne tür etkinliklerde bulunuyorsunuz?
- ( ) Konuyla ilgili cesaretlendirici ve isteklendirici anlatımlara yer veriyorum.
- ( ) Konu üzerinde düşüncelerini sağlayacak sorular soruyorum.
- ( ) Yazma konusu verip konu üzerinde bir süre düşüncelerini istiyorum.
- ( ) Konuyu önceden vererek hazırlıklı gelmelerini sağlıyorum.
- ( ) Diğer (.....)
8. Ders içi etkinliklerde öğrencilere daha çok hangi nitelikte sorular soruyorsunuz?
- ( ) Bir tanımın ya da ezbere dayalı bir bilginin **hatırlanmasını** gerektiren **bilgi/kavrama** soruları soruyorum.
- Örnek: Sıfat nedir?
- ( ) Öğrenilen bilgileri kullanarak istenen sonuca ulaşmalarını gerektiren **uygulamaya dönük** sorular soruyorum.
- Örnek: Lirik şiirin tanımını dikkate alarak verilen şiirlerin hangisinin lirik şiir olarak yazıldığını belirtiniz?
- ( ) Bir bütünü oluşturan parçalara dikkati yoğunlaştırmayı gerektiren **analiz**

soruları soruyorum

Örnek: M: Akif Ersoy İstiklal Marşını yazarken nelerden etkilenmiştir?

- ( ) Öğrenilen temel bilgiler ışığında hayal gücü ve yaratıcı düşünce yardımıyla yeni ve değişik sonuçlara varmayı gerektiren **sentez soruları** soruyorum.

Örnek: Sıfat ve çeşitlerini gösteren cümleler söyleyiniz.

- ( ) Herhangi bir konuyla ilgili bir yargıya varmayı, bir şeye ilişkin değer biçmeyi gerektiren **değerlendirme soruları** soruyorum

Örnek: Okuduğunuz hikayede verilen ana düşünceye katılıyor musunuz ?

9. Derse başlamadan sınıf ortamını öğrenime hazır hale getirmek için ne tür etkinliklere yer veriyorsunuz?
- ( ) Herkesin susmasını istiyor ve bekliyorum.
- ( ) Dikkatleri toparlayıcı sorular soruyorum.
- ( ) Sessizliği bozan öğrencileri uyarıyorum.
- ( ) Diğer (.....)
10. Ders süresince dikkati dağılan öğrencilerin derse odaklanması için neler yapıyorsunuz?
- ( ) Sözel olarak uyarıyorum.
- ( ) Konu ile ilgili sorular soruyorum.
- ( ) Konuyu o öğrenciye anlattırıyorum.
- ( ) Diğer (.....)

11. Ders kitaplarında yer alan **metin altı soruları** ile ilgili aşağıda verilen etkinliklerden hangisini uyguluyorsunuz?
- Kullanmıyorum.
- Kullanmıyorum, kendim soru hazırlıyorum.
- Değiştirerek kullanıyorum.
- Aynen kullanıyorum.
- Bazen değiştirerek, bazen de aynen kullanıyorum.
12. Ders kitaplarında yer alan **hazırlık çalışmaları** bölümüyle ilgili aşağıda verilen etkinliklerden hangisini uyguluyorsunuz?
- Yararlanmıyorum.
- Yararlanmıyorum, kendim soru hazırlıyorum.
- Değiştirerek yararlanıyorum.
- Aynen kullanarak yararlanıyorum.
- Bazen değiştirerek bazen de aynen kullanarak yararlanıyorum.
13. Ders öncesinde, işlenecek dersin amaç ve hedefleri doğrultusunda konunun daha iyi anlaşılması, öğretilmesi için soru hazırlığı yapıyor musunuz?
- Evet   Hayır   Ara sıra
14. Ders içi etkinliklerde en çok hangi yöntemden yararlanıyorsunuz?
- Anlatma   Soru-cevap   Oyunlaştırma
- Gözlem ve İnceleme   Gösteri   Tümevarım ve Tümdengelim
- Küme çalışması   Çözümleme ve Bireşim(analiz ve sentez)

15. Soru-cevap yönteminin uygulaması sırasında soruyu öncelikle kimlere yöneliyorsunuz?
- Her zaman aktif olduğunu bildiğim öğrencilere Tüm sınıfa
- Konuya hazırlıklı geldiğini bildiğim öğrencilere
- Diğer (.....)
16. Soruyu tüm sınıfa yöneliyorsanız cevap hakkını öncelikle daha çok kimlere tanıyorsunuz?
- Herhangi bir öğrenciye Cevap vermeye istekli öğrencilere
- Cevap verme isteğini belli etmeyen öğrencilere
- Dikkati başka şeylere yönelmiş öğrencilere
- Diğer (.....)
17. Öğrenciye soru sorarken, ismiyle hitap eder misiniz?
- Evet Hayır Ara sıra Onu tanıtıcı bir sıfatla hitap ederim.
- Öğrencilerin isimlerini hatırlayamıyorum. Diğer(.....)
18. Size öğrencinin bir soruya vereceği cevap için düşünme süresi ne kadar olmalıdır?
- 0-10 saniye arası 11-20 saniye arası 21-40 saniye arası
- 41-60 saniye arası 60 saniyeden fazla Gerekli gördüğüm kadar
19. Sorulan sorular karşısında öğrenciler daha çok ne tür tavırlar sergiliyor?
- Tedirginlik yaşıyorlar. Heyecanlanıyorlar. Rahat davranıyorlar.
- Diğer (.....)

20. Öğrencilere , merak ettikleri, anlayamadıkları konularda sorular sorabileceğini belirtir misiniz?
- Evet   Hayır   Ara sıra
21. Soruları cevaplandıramayan öğrencilere karşı hangi uygulamayı tercih ediyorsunuz?
- Bu durumu tekrarlamaması için uyarıyorum.
 Soruyu öğrenciye ödev olarak veriyorum.
 Hiçbir tepki göstermeden başka öğrencilere geçiyorum.
 Kızgınlığımı dile getiren konuşmalar yapıyorum.
 Diğer (.....)
22. Aynı anda, birkaç soru birden sorar mısınız?
- Evet   Hayır   Ara sıra
23. Sınıf içi etkinliklerde kullandığınız soruların zorluk derecesi sizce daha çok hangi düzeydedir?
- Çok zor   Zor   Orta güçlükte   Kolay   Çok kolay
24. Soru sınıf tarafından cevaplanamadığında ne yapıyorsunuz?
- Ben cevaplıyorum.   Soruyu bölümlere ayırarak yeniden soruyorum.
 Soruyu değiştiriyorum.   Öğrencilere ödev olarak veriyorum.
 Diğer (.....)
25. Cevaplanamayan sorular daha çok hangi nitelikte sorular oluyor?
- Bilgi/ kavrama soruları   Uygulama soruları
 Analiz soruları   Sentez soruları
 Değerlendirme soruları   Yeterince anlaşılamayan sorular

26. Sorularınıza doğru karşılıklar almak için öğrencileri cesaretlendirici daha çok hangi yöntemi kullanıyorsunuz?
- Kışkırtıcı söz ve davranışlardan yararlanıyorum.
- Cevaba yönlendiriyorum. Cevaplamasına yardımcı oluyorum.
- Cevap için meraklandırıyorum. Diğer (.....)
27. Öğrencinin verdiği doğru cevaptan sonra pekiştirme yapıyor musunuz, ödül veya övgü iletiyor musunuz?
- Beden dili ile övüyorum. Sözlü olarak övüyorum.
- Öğrencilere onaylatıyorum. Ödül veriyorum.
- Hayır Diğer (.....)
28. Öğrencilerin konu dışındaki sorularını nasıl karşılıyorsunuz?
- Cevaplamıyorum. Tümünü cevaplıyorum.
- Önemli bulduklarımı cevaplıyorum.
- Kızıyorum ve konuyla ilgili sorular sormalarını istiyorum.
- Diğer (.....)
29. Öğrencilerin zaman zaman içtenlikli bulmadığınız (dersi kaynatma, öğretmeni kızdırma vs. amaçlı) sorular sordukları da oluyor mu?
- Evet Hayır
30. Eğer oluyorsa bu tür sorular nasıl karşılıyorsunuz?
- Cevaplıyorum. Cevaplamıyorum.
- Uygun bir şekilde geçiştiriyorum.
- Kızıyorum ve daha doğru sorular sormalarını istiyorum.
- Diğer (.....)

31. Öğrencilerden o an cevabını bilmediğiniz sorular da geliyor mu?

Evet Hayır

32. Eğer böyle sorularla da karşılaşıyorsanız bu durumda neyi tercih ediyorsunuz?

Öğrenciye ödev olarak veriyorum. Cevapsız bırakıyorum.

Öğrenip cevaplayacağımı söylüyorum. Uygun şekilde geçiştiriyorum.

Diğer(.....)

